

Securitatea în regiunea extinsă a Mării Negre

Coordonator științific:

Conf. Univ. Dr. Iulian Chifu

Absolventa:

Andreea Mitran

CUPRINS:

I. Introducere.

I. 1. Definirea conceptului de securitate.....	3
I. 2. Geopolitica.....	10
I. 3. Marea Neagră în contextul geopolitic actual.....	13

II. Contextul geopolitic – delimitarea arealului Mării Negre ca regiune de securitate

II. 1. Marea Neagră – spațiu de frontieră euro-atlantic.....	15
II. 2. Politica Uniunii Europene la Marea Neagră.....	20
II. 3. Marea Neagră – coridor energetic.....	25

III. Principalele amenințări

III. 1. Securitatea în Regiunea Extinsă a Mării Negre și „Conflictele înghețate”	31
III. 2. Securitatea energetică în Regiunea Extinsă a Mării Negre și influența Federației Ruse.....	41

IV. Instrumente complementare de menținere a securității în zona Mării Negre..... 44

Concluzii.....	51
----------------	----

Anexe.....	53
------------	----

Bibliografie.....	67
-------------------	----

I. Introducere.

Astăzi, spațiul definit prin noul concept al Regiunii Extinse a Mării Negre a început să capete profilul unui adevărat pivot geopolitic, nu numai ca avanpost al NATO și UE, dar și ca spațiu de interes strategic pentru circuitele economice occidentale.

Acestă zonă este recunoscută ca fiind noul punct geopolitic fierbinte, datorită resurselor de hidrocarburi din Marea Caspică și a potențialului său de favorizare a terorismului și a traficului cu droguri și armament. Astfel, treptat, regiunea Mării Negre a fost propulsată pe agenda Occidentului, pe măsura amplificării eforturilor de proiectare a interesele către Orientul Mijlociu și Caucaz.

Strategia de transformare a Regiunii Extinse a Mării Negre într-un pilon de securitate și stabilitate se coroborează cu strategia luptei împotriva terorismului. Amploarea fără seamăn a luptei împotriva terorismului și crimei organizate, concomitent cu dinamizarea competiției pentru resurse energetice și căile de transport ale acestora, a adus zona Mării Negre de la periferie spre centrul atenției principalelor organisme europene și euro-atlantice.

O rezolvare potențială pentru problemele regiunii nu se poate baza decât pe un concept de securitate extins, care să încorporeze integrarea regională, democratizarea, creșterea economică și redefinirea politicilor și strategiilor privind Marea Neagră.

I. 1. Definirea conceptului de securitate.

Conceptul „securitate” reprezintă un termen multidimensional, care nu se referă doar la aspectele politice și militare, ci și la cele economice, sociale, culturale, ecologiste și chiar demografice.

Specialiștii au încercat să găsească o formulare clară, precisă și cuprinzătoare a conceptului de securitate, majoritatea definițiilor acceptate la nivel internațional evidențiază diferite aspecte ale securității naționale, precum valorile naționale, durata și intensitatea amenințărilor, lipsa războiului, modul de viață acceptabil etc. Una dintre definițiile securității este cea dată de Jozef Balazj: *„Securitatea internațională este determinată în fond de securitatea internă și externă a diferitelor sisteme sociale, de măsura în care, în general, identitatea sistemului depinde de circumstanțele externe. Experții definesc în general securitatea socială ca pe securitatea internă. Funcția ei esențială este aceea de a asigura*

puterea politică și economică a clasei conducătoare date sau supraviețuirea sistemului social și un grad adecvat de securitate publică.”¹

Securitatea națională are la bază ideea că statul este principalul actor al relațiilor internaționale. Într-o lume în curs de globalizare, siguranța furnizată de existența unei stări de securitate, la nivel național, sau lipsa acesteia, afectează într-o oarecare măsură starea de stabilitate la nivel global.

Sursele de insecuritate au devenit tot mai multe în ultimii ani, având originea în fenomene ca: terorismul; proliferarea armelor de distrugere în masă și a tehnologiilor pentru arme de distrugere în masă, a materialelor fuzionabile și a celor chimice și biologice; traficul cu arme, droguri și persoane; imigrația ilegală etc.

De la conceptele de *pace pozitivă*, enunțat de Johan Galtung², și *pace stabilă*, al lui Kenneth Boulding³, și de la definiția lui Walter Lippmann, publicată în 1962 în studiul „*Discord and Collaboration. Essays on International Politics*”⁴, care afirma că „o națiune este în siguranță în măsura în care nu se află în pericolul de a trebui să sacrifice valori esențiale, dacă dorește să evite războiul și, poate, atunci când este provocată, să și le mențină, obținând victoria într-un război”, definiția securității a suferit modificări. Ian Bellany scria că „securitatea, în sine, este o relativă absență a războiului” combinată cu un nou introdus factor psihologic, reprezentat de „o relativ solidă convingere că nici un război care ar putea avea loc nu s-ar termina cu o înfrângere”⁵. Laurence Martin evidențiază dimensiunea economică: „securitatea este asigurarea bunăstării viitoare”⁶.

În anii '80-'90, Ole Waever definea securitatea „drept ceea ce se numește în teoria limbajului un act de vorbire ... afirmarea însăși constituie actul ... Pronunțând <securitate>, un reprezentant al statului deplasează cazul dinspre particular spre o zonă specifică,

¹ Apud Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000, p.28.

² Galtung, Johan, *Violence, Peace, and Peace Research*, în „Peace: Research, Education, Action. Essays in Peace Research. Volume 1”, Copenhagen: Christian Ejlers Forlag, 1975, pp. 109-134.

³ Boulding, Kenneth, *Stable Peace*, Austin: University of Texas Press, 1978.

⁴ Apud Buzan, Barry, op.cit., p.30.

⁵ Bellany, Ian, *Către o teorie a securității naționale*, 1981, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000.

⁶ Martin, Laurence, *Poate exista securitate națională într-o epocă nesigură?*, 1983, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000.

*pretinzând un drept special de a folosi toate mijloacele necesare pentru a bloca această evoluție*¹.

Problemele de securitate nu sunt fixe, ci se schimbă în timp. La începutul secolului XX, cele mai eficiente modalități de întărire a puterii și securității erau considerate politicile pronataliste. Perioada interbelică a fost marcată de o tranziție parțială de la numărul populației la calitatea acesteia, ca măsură a puterii și a securității. După anul 1945, s-a produs o schimbare în percepția politicilor de control a populației, specialiștii nu le-au mai considerat surse ale securității, ci ale bunăstării. În perioada Războiului Rece, securitatea a fost definită în termeni militari, iar în anii următori, conceptul de securitate a inclus și dimensiuni nonmilitare: politică, economică, socială, ecologică.

Diferitele curente și școli de gândire sugerează definiții diverse ale securității naționale și internaționale.

Pozitivismul se referă la studiile strategice și la studiile de securitate, pe care criticii curentului le descriu drept abordări obiective, care nu pun probleme, ale ontologiei și epistemologiei securității. Însă, specialiștii fac diferența între abordarea tradiționalistă în studiile de securitate, cu o viziune centrată pe stat și pe dimensiunea militară, și abordarea vastă a securității, ce dorește să lărgescă agenda de securitate prin analiza problemelor militare și nonmilitare.

Constructivismul are la bază credința că lumea este produsul interacțiunii sociale, ce poate fi măsurată și analizată cu mijloace științifice specifice. Această formă de constructivism social folosește, în studiul securității, ontologia subiectivă și epistemologia obiectivă, cu alte cuvinte afirmă că lumea este construită social și poate fi măsurată și analizată.

Postmodernismul este caracterizat de o diversitate a studiilor de securitate. Metodologia acestui curent de gândire este construită în jurul credinței că lumea este produsul interacțiunii noastre sociale și nu poate fi măsurată și analizată cu ușurință din cauza naturii contestate a cunoașterii (ontologie și epistemologie subiective). Rezultatele studiilor postmoderniste ridică multe întrebări referitoare la rolul pozitivismului în studiul securității, din mai multe puncte de vedere: metodologic, istoriografic, epistemologic, ontologic și normativ. Adepții postmodernismului împărtășesc preocupările constructiviștilor referitoare la ambiguitatea ontologiei pozitivistice în studiile de securitate.

¹ Waever, Ole, *Securitatea ca act de vorbire: analiza politică a unui cuvânt*, 1989, apud Buzan, Barry, op. cit., 2000.

Adepii lărgirii sferei de definire a securității sunt reprezentanții Școlii de la Copenhaga: Barry Buzan, Ole Waever și Jaap de Wilde. Aceștia definesc securitatea în funcție de perceperea amenințării la adresa existenței unui obiect de referință. Acesta poate face parte dintr-o mulțime care include actori nonstatali, principii abstracte și chiar natura. Sursa amenințării poate fi identificată în statele agresive, tendințele sociale negative sau diversitatea culturală. În concepția Școlii de la Copenhaga, amenințările se pot manifesta în diferite domenii: politic, militar, economic, demografic, cultural, ecologic etc.

Până în prezent nu a fost publicată o metodologie de analiză a conceptului de securitate, însă definirea acestuia este un subiect important care se regăsește și în documentele oficiale ale unor organizații internaționale.

Organizația Națiunilor Unite (ONU)

ONU, în *Carta Națiunilor Unite*¹, spune: „*Capitolul I, art. 2: Toți membrii trebuie să își rezolve disputele internaționale prin mijloace pașnice, într-o manieră în care pacea, securitatea și justiția internaționale nu sunt puse în pericol. Toți membrii trebuie să se abțină, în relațiile lor internaționale, de la amenințarea cu forța sau folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau independenței politice a oricărui stat sau în orice altă manieră care contravine scopurilor ONU. Nimic din prezenta Cartă nu trebuie să autorizeze ONU să intervină în probleme ce țin în esență de jurisdicția internă a oricărui stat, nici nu trebuie să inițieze asemenea pretenții de acord întemeiate pe prezenta Cartă; acest principiu nu trebuie să prejudicieze aplicarea măsurilor de impunere din Capitolul VII.*”

„*Capitolul VII, art. 51: Nimic din conținutul acestei Carte nu trebuie să prejudicieze dreptul inalienabil la autoapărarea individuală sau colectivă în condițiile în care un atac armat are loc împotriva unuia dintre membrii ONU, până când Consiliul de Securitate ia măsurile necesare pentru menținerea păcii și securității internaționale. [...]*”

În anul 2003, Secretarul General al ONU, Kofi Annan, a organizat o întâlnire cu 16 specialiști din diverse țări pentru a analiza viitoarele amenințări la adresa păcii și securității.² Dezbaterile au vizat și definirea conceptului de securitate. Experții ONU propun o definiție a securității ce include două categorii de riscuri la adresa sa: de tip „hard”, precum terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, conflictele intra și interstatale etc.; și

¹ *Carta Națiunilor Unite*, <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>.

² Secretarul General al ONU, *Letter to the President of the UN General Assembly*, 4 nov. 2003, <http://www.un.org>.

de tip „soft”, sărăcia extremă, incultura, șomajul, bolile contagioase, degradarea mediului, extremismul religios, violarea drepturilor omului etc.¹

Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO)

NATO, încă de la înființare, prin *Tratatul Nord- Atlantic*², definește conceptul de securitate astfel: „Art. 2: *Părțile vor contribui la dezvoltarea continuă a relațiilor internaționale de pace și prietenie prin consolidarea instituțiilor libere, prin facilitarea unei mai bune înțelegeri a principiilor pe baza cărora sunt fondate aceste instituții și prin promovarea condițiilor de asigurare a stabilității și bunăstării. Ele vor căuta să elimine conflictele din politicile lor economice internaționale și vor încuraja colaborarea economică bilaterală sau multilaterală.*”

„Art. 3: *Pentru a îndeplini mai eficient obiectivele acestui Tratat, Părțile, separat sau împreună, prin intermediul auto-ajutorării și al sprijinului reciproc continue, își vor menține și își vor dezvolta capacitatea individuală și cea colectivă de rezistență în fața unui atac armat. Părțile convin că un atac armat împotriva uneia sau mai multora dintre ele, în Europa sau în America de Nord, va fi considerat un atac împotriva tuturor și, în consecință, sunt de acord ca, dacă are loc un asemenea atac armat, fiecare dintre ele, în exercitarea dreptului la auto-apărare individuală sau colectivă recunoscut prin Articolul 51 din Carta Națiunilor Unite, va sprijini Partea sau Părțile atacate prin efectuarea imediată, individual sau de comun acord cu celelalte Părți, a oricărei acțiuni pe care o consideră necesară, inclusiv folosirea forței armate, pentru restabilirea și menținerea securității zonei nord-atlantice. Orice astfel de atac armat și toate măsurile adoptate ca rezultat al acestuia vor trebui raportate imediat Consiliului de Securitate. Aceste măsuri vor înceta după ce Consiliul de Securitate va adopta măsurile necesare pentru restabilirea și menținerea păcii și securității internaționale.*”

„Art. 8: *Fiecare Parte declară că nici una din obligațiile internaționale, aflate în vigoare la un moment dat între ea și oricare din celelalte Părți sau un al treilea stat, nu este în contradicție cu prevederile prezentului Tratat și se angajează să nu își asume nici o obligație internațională aflată în conflict cu acest Tratat.*”

¹ Moștoflei, Constantin; Duțu, Petre; Sarcinschi, Alexandra, *Studii de Securitate și Apărare*, vol.2, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005, pg. 15-16.

² *Manualul NATO*, Biroul de Informații și Presă al NATO, Bruxelles, 2001.

La summit-ul de la Istanbul, din iunie 2004, NATO a definit conceptul de securitate prin prisma următoarelor obiective ale organizației: crearea unui „pod multilateral” peste Atlantic, apărarea colectivă, aplicarea indivizibilității securității aliate, contracararea amenințărilor la adresa teritoriului aliaților, oricare ar fi sursa acestora.¹ NATO consideră că amenințările la adresa securității sunt globale și optează pentru o cooperare globală.

Uniunea Europeană (UE)

Uniunea Europeană este, în prezent, unul dintre cei mai importanți parteneri ai NATO. În ultimi zece ani, UE a încercat să completeze obiectivele Tratatului de la Maastricht printr-o strategie de securitate proprie. Strategia de Securitate Europeană, lansată la sfârșitul anului 2003, are ca punct de plecare premisa care susține că răspunsul la riscurile, pericolele și amenințările la adresa securității europene trebuie adaptat fiecărui tip al acestora, printr-o strategie multiplă și o abordare comprehensivă.

Strategia Solana, așa cum mai este denumit acest document, indentifică unele amenințări și vulnerabilități care derivă din dezvoltările politice, economice, demografice, ecologice, științifice și tehnologice. Amenințările identificate de Strategie sunt: terorismul internațional, proliferarea armelor de distrugere în masă, statele eșuate, crima organizată etc. Printre vulnerabilitățile punctate de Strategie se numără: dependența energetică a Europei, încălzirea globală, dar și riscuri și pericole precum sărăcia.

*Declarația Comună pentru Integrarea Apărării Europene (2004)*² întărește concepția europeană asupra securității, de asemenea, subliniază și rolul cooperării și consensului în realizarea și conservarea securității.³

Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa (OSCE)

OSCE are ca obiective prevenirea conflictelor și gestionarea crizelor; controlul armamentelor și dezarmarea; sporirea încrederii și a securității; cooperarea în plan economic, cultural, umanitar și ecologic, conceptualizarea unui model de securitate în zona sa de

¹ Heads of State and Government, *The Istanbul Declaration. Our Security in a New Era*, The Meeting of The North Atlantic Council in Istanbul on 28 June 2004.

² Initiative for a Renewed Transatlantic Partnership, *Joint Declaration on European Defense Integration*, August 19, 2004.

³ Moștoflei, Constantin; Duțu, Petre; Sarcinschi, Alexandra, op.cit., pg. 20.

responsabilitate. Concepția de securitate a OSCE este prezentată în *Carta pentru Securitate Europeană*¹:

„8. Fiecare stat participant are drept egal la securitate. Reafirmăm dreptul inalienabil al fiecărui stat participant și al tuturor statelor participante la libertatea de alegere a propriilor aranjamente de securitate, incluzând tratatele de alianță, așa cum sunt emise. De asemenea, fiecare stat are dreptul la neutralitate. Fiecare stat participant va respecta drepturile tuturor celorlalte în aceste privințe. Ele nu își vor întări securitatea în detrimentul securității altor state. [...]

9. Ne vom construi relațiile în conformitate cu conceptul de securitate comună și comprehensivă, ghidat de parteneriat egal, solidaritate și transparență. Securitatea fiecărui stat participant este inseparabil legată de securitatea celorlalte state. Ne vom adresa dimensiunilor umană, economică, politică și militară ale securității ca la un întreg.”

Pentru menținerea păcii nu mai este suficientă intervenția militară a statelor-națiune puternice, ci este nevoie de o rețea de aranjamente regionale de securitate colectivă precum ONU, NATO, UE și OSCE.

Problemele de securitate pe care statele și le-au propus să le rezolve au determinat creșterea numărului și volumului organismelor internaționale. În urma activității acestor organisme internaționale s-au diminuat pericolele și amenințările, însă, conflictele armate nu au fost eradicate. Principalele zone de instabilitate au fost incluse în procesele de stabilizare, dar rezultatele nu au fost întotdeauna cele prevăzute.

Extinderea sistemului de apărare și securitate al NATO a fost evidentă, prin primirea de noi membrii, de asemenea și eforturile Uniunii Europene de a dezvolta un model de gestionare a dinamicii de securitate în Europa.

¹ *Carta pentru Securitate Europeană*, <http://www.osce.org/docs/english/1990-19997summits/istachart99e.htm>.

I. 2. Geopolitica.

Geopolitica s-a constituit ca disciplină prin eforturile unor savanți care au provenit din arii culturale diferite. Cu toate acestea, consacrarea noii discipline, la puțin timp după finalul primului război mondial, a fost atribuită, aproape exclusiv, școlii geopolitice germane.

Geopolitica este studiul aplicat al relației dintre spațiul geografic și politică. Chiar etimologia termenului explică acest lucru, *geo* însemnând pământ, teritoriu.

Întemeietorul de drept al geopoliticii este suedezul Rudolf Kjellen (1864-1922), profesor de științe politice (știința statului) la Universitatea din Upsala. El a folosit pentru prima dată noțiunea de geopolitică într-o prelegere publică, în anul 1899. Ulterior, termenul apare într-un studiu scris, „Introducere la geografia Suediei”, publicat în 1900. Consacrarea termenului a avut loc abia în anul 1916, când Rudolf Kjellen a publicat lucrarea „Problemele științifice ale războiului mondial” în care primul capitol se numea „Probleme geopolitice”. Kjellen scria:”de atunci, denumirea se întâlnește peste tot, cel puțin în literatura (științifică) de limbă germană și scandinavă”¹.

Pentru Kjellen, geopolitica este un capitol al științei politice, care studiază așezarea, forma și teritoriul statului. El concepea statul ca o formă de viață, iar știința politică o știință a statului. Kjellen propune o abordare din diverse perspective ale statului, care să ofere o explicație a funcționării lui. În acest context, geopolitica examinează suportul geografic al statului.

Astfel, geopolitica reprezintă analiza statului din punct de vedere geografic, în acest sens ea nefiind altceva decât geografia politică.

Gânditorul suedez a împărțit geopolitica în: topopolitică – subdisciplina care studiază așezarea statului; morfopolitică – subdisciplina care examinează forma, granițele, rețelele de circulație; și fizipolitică – care va analiza fizionomia teritoriului, bogățiile solului și subsolului, așezarea matematică, în latitudine și longitudine.

¹ Conea Ion , *Geopolitica - O știință nouă*, vol. Geopolitica, Editura „Glasul Bucovinei”, Iași, 1994, pag. 27-28.

Rudolf Kjellen face deosebirea dintre poziție geografică și poziție geopolitică, prima fiind fixă, iar cea de a doua mereu schimbătoare.

Geopolitica este istoric determinată de sistemele de gândire și politic dependentă de contextele curente.

Geopolitica suedeză a fost preluată de sistemul de gândire german și încetățenită¹. Chiar și Dicționarul Explicativ al Limbii Române precizează că termenul provine din limba germană, Geopolitik, fiind definit ca o „teorie care susține că politica unui stat ar fi determinată de situația sa geografică”².

În construirea sistemului său de geopolitică, Kjellen s-a inspirat aproape în totalitate din izvoarele germane: Friedrich Ratzel, Schoene, Herman Wagner, Supan.

Școala germană

Friedrich Ratzel (1844-1904) este considerat precursorul geopoliticii, în principal datorită lucrării sale „Geografie politică”, publicată în 1897, în care pune, practic, bazele conceptului. El a elaborat o adevărată teorie a statului, pe care îl definește ca fiind un organism care depinde de spațiu, poziție și granițe, noțiuni antropogeografice, dar care, raportate la organismul statal, devin caracteristici politico-geografice.

O mare contribuție la dezvoltarea științei geopolitice a avut-o politologul german Carl Haushofer (1869-1946). Împreună cu alți doi marcanți geopoliticieni germani – Otto Maul și Erich Obst, el a fondat cunoscutul Institut de geopolitică din München, primul institut de geopolitică din lume, precum și prima revistă de geopolitică – „Zeitschrift für Geopolitik”, considerată și astăzi cea mai solidă publicație din domeniu.

Reprezentanții școlii geopolitice germane au fost în permanență preocupați de ideea de spațiu, de graniță, de expansiune teritorială, datorită poziției geografice a Germaniei între marile puteri.

Ideea principală a școlii germane este teoria puterii continentale, tellurocratia. Aceasta se referă la organizarea lumii în blocuri continentale pe axa Nord-Sud.

Școala franceză

Școala geopolitică franceză, reprezentată de Vidal de la Blache, Em. De Martonne și J. Ancel, a apărut ca reacție la școala geopolitică germană.

¹ Conea Ion, *op.cit.*, pag. 40.

² *Dicționar Explicativ al Limbii Române*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 148.

Astfel, Jacques Ancel, în anul 1936, în broșura „Geopolitique” – introducere la lucrarea „Manuel géographique de politique européenne” ia atitudine, prezentând două idei care contestau sistemul de gândire german. Acesta acuză profesorii germani de geopolitică că serveau material de propagandă „hitlerismului pangermanist” și că termenul de geopolitică era aplicat de aceștia „unei geografii politice externe dinamice”¹. În acest context, J. Ancel sugerează, de fapt, legătura între hitlerismul pangermanic și expansionist, pe de o parte, și această geografie politică externă dinamică a profesorilor germani, pe de altă parte.

De altfel, în aceeași lucrare, care este un eseu doctrinar, Ancel își explică atitudinea: „în loc de geografie politică voi întrebuința termenul de geopolitică... și fac acesta ca să nu las pe germani să acapareze, într-un sens și o direcție falsă acest termen de geopolitică”².

Componentele școlii franceze sunt teoria integrării zonelor interioare (La Blache), teoria frontierelor (Ancel) și teoria majorităților dominante (Martonne). Teoria dominantă tratează geopolitica regiunilor: regiunile etnice – națiunile (Sistemul de pace de la Versailles, contribuția lui Martonne) și minoritățile semnificative – euro regiunile (se dezvoltă în special după 1990, M. Foucher). Școala franceză are o contribuție semnificativă în micro-geopolitică.

Școala anglo-saxonă

Reprezentanții acestei școli sunt: H. Mackinder, Al. Mahan, N. Spykman. Aceștia au identificat următoarele componente: teoria pivotului geografic al istoriei, teoria puterii maritime și teoria Rimland-ului. Teoria dominantă în concepția școlii geopolitice anglo-saxone este cea a puterii maritime și comerciale, thalascocratică (atlanticismul). Ideea centrală a acestei școli este existența libertății de circulație a bunurilor și persoanelor, ca o consecință a existenței libertății politice, democrației și stabilității. În acest context teoria acordă o semnificație deosebită zonelor de coastă prin dezvoltarea unei strategii (baze militare, tehnologia spațială) și prin apariția statelor pivot. Consecința principală care derivă din conceptul acestei teorii este globalizarea.

¹ Conea Ion, *op.cit.*, pg. 40.

² Ancel, Jacques, *Geopolitique*, în *Bibliothèque d'Histoire et de Politique*, Paris, 1936.

I. 3. Marea Neagră în contextul geopolitic actual

Marea Neagră este o mare continentală, situată între Europa sud-estică și Asia mică, unde România, Ucraina, Turcia și Bulgaria sunt țări riverane. Prin strâmtoarele Bosfor - Marea Marmara - Dardanele comunică cu Marea Mediterană, iar prin strâmtoarea Kerçi cu Marea de Azov - mare care reprezintă, de fapt, o anexă a Mării Negre.

În Marea Neagră se varsă numeroase fluvii mari: Dunărea, Nistru, Bug, Nipru, Rioni, Kizil-Irmak.

Marea Neagră a devenit, în special după 11 septembrie 2001, dar mai ales odată cu luarea deciziei de extindere a NATO din 2002, un spațiu de întrepătrundere a frontierelor geopolitice și geo-economice euro-atlantice, fiind situată în proximitatea heartland-ului.

Noua configurație a Mării Negre se anunța încă din anii '90, când s-au trasat primele proiecte ale conductelor ce vor transporta resursele energetice ale Estului către zona euro-atlantică.

Marea Neagră este localizată geografic la intersecția spațiilor de securitate europene, euro-asiatice și ale Orientului Mijlociu.

Regiunea Mării Negre se află în epicentrul eforturilor occidentale de a-și proiecta interesele spre Caucaz și Orientul Mijlociu.

Punctul de plecare al abordării occidentale de azi în Marea Neagră a fost 11 septembrie 2001, moment care a condus la o modificare a opticii statelor occidentale față de întreaga regiune. Necesitatea creării unei „springboard” pentru combaterea terorismului islamic este întărită de o serie de factori structurali prezenți în regiunea Mării Negre, cum sunt: state neconsolidate, slabă capacitate administrativă, sărăcie și disparități economice, corupție și crimă organizată. Totodată, lărgirea NATO (2004) și UE (2007), până la granițele Mării Negre, și, mai ales, aspirațiile globale ale acestor organizații determină ieșirea Mării Negre din „conul de umbră” în care s-a aflat

Astăzi, harta politică a zonei Mării Negre este influențată de o fostă superputere, Rusia, și două puteri regionale, Ucraina și Turcia. Ca succesoare a URSS, Rusia este în continuare un factor major în regiunea Mării Negre.

Marea Neagră este o regiune de convergență a intereselor marilor actori de pe scena internațională, iar pozițiile unor actori mai mici trebuie să se raporteze permanent la aceste interese.

Regiunea Mării Negre este foarte importantă atât pentru Europa cât și pentru Statele Unite, fiind o punte de legătură în alimentarea cu energie între vest și est, dar și o barieră împotriva amenințărilor transnaționale.¹

¹ B. Rumer, Eugene, Simon, Jeffrey, Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington, D.C., 2006, pg. 1.

II. Contextul geopolitic – delimitarea arealului Mării Negre ca regiune de securitate.

II. 1. Marea Neagră – spațiu de frontieră euro-atlantic.

Marea Neagră, sub influența evenimentelor politice și militare, s-a transformat într-o intersecție de granițe geopolitice și geo-economice. Evoluțiile geopolitice globale au fost determinate de înaintarea frontierei euro-atlantice spre Asia Centrală.

În prezent, situația de securitate din zona bazinului Mării Negre și a Caucazului este caracterizată, pe de o parte, printr-un proces de reafirmare a arhitecturii regionale de securitate, ca parte a celei euro-atlantice, și pe de altă parte, prin existența unui potențial conflictual, determinat de menținerea unor „conflicte înghețate” inter sau intrastatale din Comunitatea Statelor Independente, cât și de amplificarea amenințărilor asimetrice, traficului ilegal de droguri și ființe umane, fenomenul migrației și terorismul.

Lupta împotriva terorismului și a crimei organizate, dinamizarea competiției pentru resurse energetice și căile de transport ale acestora au adus zona Mării Negre de la periferie spre centrul atenției principalelor organisme europene și euro-atlantice. Prin potențialul politic, economic, militar, cultural, demografic etc. această zonă atrage interesele euro-atlantice în regiune, reprezentând prelungirea bazinului Mediteranean către Asia Centrală și Orientul Mijlociu. Astfel, în acest context, bazinul Mării Negre și zona adiacentă acestuia devin un adevărat „turn de control” al spațiului euro-asiatic și „arbitrul” Orientului Mijlociu.¹

Decizia de extindere a NATO a fost luată în urma unui studiu făcut în 1995, dar mai cu seamă după atacurile teroriste din 11 septembrie 2001.

În aprilie 1997, Secretarul de Stat Madeline Albright considera că o rațiune centrală pentru Extinderea NATO „este îndreptarea greșelilor trecutului. Dacă nu extindem NATO, ar

¹ Pința, Florian, *Actualitatea securității în regiunea Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pg. 52.

însemna să validăm linia Stalin impusă în 1945 și pe care două generații de europeni și americani au luptat să o anuleze”¹.

Președintele Bush, adresându-se studenților Facultății din Varșovia la 15 iunie 2001 a accentuat ideea că toate noile democrații ale Europei trebuie să aibă șansa să se alăture instituțiilor europene, iar despre extinderea NATO a afirmat: „pe noi trebuie să ne intereseze cât de mult avansăm pe calea libertății”. Ideea era clară: dorința de a elimina granițele interioare ale Europei devenea sinonim cu extinderea NATO.² Fondat în 1949 ca un mecanism de protecție împotriva Uniunii Sovietice, NATO a supraviețuit Războiului Rece și continuă să prospere. În ciuda criticilor că ar propaga fără rost ruptura de securitate Vest-Est care a structurat relațiile internaționale din ultimele patru decenii ale Războiului Rece, guvernul american s-a angajat ca susținător al extinderii NATO.

Interesul țărilor riverane Mării Negre, dar și al statelor vecine acestora, în asigurarea securității în această regiune, coincide cu obiectivele NATO.³

NATO fie include fie a instituționalizat relații cu toate țările din regiunea Mării Negre: România, Bulgaria, Grecia și Turcia sunt membrii ai alianței; Rusia și Ucraina sunt parteneri strategici. Aceste state împreună cu Armenia, Azerbaidjan, Georgia și Moldova sunt membre ale Consiliului de Parteneriat Euro-Atlantic (CPEA) și ale Parteneriatului pentru Pace (PfP). Extinderea NATO și provocările aferente din domeniul securității au adus această regiune și mai mult în atenția aliaților.

Ultimul val de extindere al NATO, din anul 2004, a stabilit, prin includerea României și Bulgariei, frontiera atlantică la Marea Neagră. Aproape întreaga coastă sud-vestică a Mării Negre este considerată un avanpost spre Răsărit.

Pentru întărirea stabilității și securității în regiune, NATO a dezvoltat parteneriate individuale cu statele PfP din regiune. Documentul privind orientarea strategică a PfP spre Caucaz și Asia Centrală adoptat la Istanbul prevede posibilitatea ca, în cadrul PfP, să fie dezvoltate acțiuni în domeniul securității maritime și portuare, complementare inițiativelor regionale.

Valoarea strategică a Mării Negre va crește, pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii politici cu interese în zonă, globali și regionali, a definirii

¹ I. Munteanu, I. Chifu, I. Frunțașu, N. Chirtoacă, V. Prohnițchi, D. Dungaciu, I. Naval, R. Gorincioi, B. Asarov, *Moldova pe calea democrației și stabilității*, Editura Cartier, Chișinău, 2005, p.155.

² Ibidem.

³ Jeffrey, Simon, B. Rumer, Eugene, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington, D.C., 2006, pg. 1.

și aplicării unor politici specifice acestui spațiu. Unul din principalele mecanisme de garantare a păcii în acest areal îl constituie internaționalizarea procesului de securizare a regiunii. Aceasta presupune prezența politică și militară a NATO și statelor aliate, pentru un management eficient al amenințărilor asimetrice ce se manifestă în zona Mării Negre.

Implicarea NATO în conducerea operațiilor militare din Afghanistan și probabil și a celor din Irak, coordonată cu planurile de dislocare a bazelor militare ale SUA din vestul Europei către centrul și sud-estul continentului, atestă deplasarea sferei de operații a Alianței către Est, concomitent cu lărgirea sferei de interes către Asia Centrală și Orientul Mijlociu.

Marea Neagră reprezintă o provocare strategică pentru comunitatea transatlantică, ce trebuie să proiecteze securitate și stabilitate mai departe de granițele sale.

Crima organizată constituie amenințarea imediată la adresa securității în regiunea Mării Negre, pentru că aici pot fi întâlnite porțiuni ale traseelor dinspre Asia Centrală și Orientul Mijlociu către Occident, folosite de syndicate ale drogurilor, precum cele din Afghanistan, cu extinderi ale activităților în zona traficului de arme, atât al celor ușoare, cât și al celor ce folosesc materiale nucleare, a traficului de persoane, până la legături cu organizații teroriste. Acestea din urmă conduc la ideea unui cerc vicios, din moment ce prezența teroriștilor nu permite o stare de stabilitate eficientă într-o țară precum Afghanistanul. Pentru că, prin actele de terorism, se atinge însăși esența democrației, care constă în estomparea diferențelor politice prin deliberări raționale și prin puterea legii în locul celei a violențelor armate.¹

Pentru a lupta eficient împotriva crimei organizate și a terorismului, care a cauzat tragediile din New York, Istanbul, Madrid sau Londra, trebuie extinsă cooperarea dintre guvernele democratice. Accesul comun la informațiile privind activitățile criminale sau teroriste, cooperarea între organele judiciare și forțele de poliție, precum și monitorizarea comunicațiilor și a tranzacțiilor monetare sunt esențiale pentru asigurarea succesului în această luptă.

Principalul actor pe scena internațională este, ca formă de organizare, statul-națiune. Dar majoritatea provocărilor acționează, prin natura lor, la nivel supranațional. Este momentul în care se simte prezența organizațiilor internaționale, precum ONU, NATO și UE. ONU se află, însă, într-un proces de reflecție asupra rațiunii sale de a fi, dorindu-se îndepărtarea de imaginea arbitralului pasiv, pentru asumarea rolului de forță operațională. Îi lipsește însă o

¹ Mureșan, Mircea, *Strategii inteligente de contracarare a terorismului*, în Impact Strategic Nr. 3, 2005.

structură managerială adecvată și implicarea politică a națiunilor membre pentru a furniza resurse și instrumente îndeplinirii acestui rol.

NATO rămâne liderul stabilității euro-atlantice, apărarea colectivă constituind nucleul de care depinde securitatea spațiului, dar și UE s-a dovedit până acum un bun model de organizare cu formă supranațională de guvernare.

Procesele de extindere ale acestor două organizații au dus la lărgirea spațiului european, astfel încât în vecinătatea frontierelor sale se află Ucraina, Moldova, țările fostului spațiu iugoslav, regiunea Caucazului, a Mării Caspice și un segment important al Orientului Mijlociu extins. Întreg acest spațiu este departe de a fi unul stabil, care să poată contribui la securitatea și stabilitatea europeană, ceea ce a dus la necesitatea unei agende de securitate cu puncte comune a celor două organizații, fiecare având punctele sale forte și reușind să ofere avantaje specifice. Plasarea acestor regiuni instabile în vecinătatea imediată a spațiului european și euro-atlantic face absolut necesară conlucrarea celor două organizații, în scopul atingerii obiectivelor politice comune și realizării obiectivelor strategice comune.

Prin constituirea unor baze americane sau ale Alianței pe teritoriile noilor state membre, ca și acțiunile parteneriale ale consiliilor NATO-Rusia și NATO-Ucraina, implicarea directă a Uniunii Europene și a altor organizații și organisme de securitate se prevede dezamorsarea sau ameliorarea acestor presiuni și crearea unor condiții pentru consolidarea unui mediu de securitate stabil și de lungă durată. În aprilie 2006, Bulgaria a semnat acordul privind utilizarea de către trupele americane a trei baze militare: poligonul de la Novo Selo, bazele aeriene de la Bezmer și Graf Ignatievo, precum și un depozit de la Aitos.

Dincolo de țărmurile Mării Negre, dar în același context și cu implicații în securitatea Mării Negre, se desfășoară operația sub conducerea NATO Active Endeavour (OAE). Scopul Operației Active Endeavour este de prevenire și combatere a terorismului internațional în Marea Mediterană. Operația Active Endeavour a fost inițiată în octombrie 2001 sub conducerea Comandamentului Naval Aliat al forțelor din sudul Europei de la Napoli, Italia. Acțiunile din Marea Mediterană sunt desfășurate combinat cu nave, avioane și submarine, asigurate prin rotație de către Forțele Navale permanente ale NATO din Marea Mediterană și Oceanul Atlantic.

Misiunea OAE este aceea de a monitoriza și descuraja activitățile legate de terorism în Marea Mediterană. Metodele folosite includ supravegherea rutelor și controlul punctelor importante de trecere, conductelor de petrol, a porturilor și asigurarea escortei navelor de tranzit civile, prin Strâmtoarea Gibraltar, ale statelor membre NATO care solicită aceasta.

Un aspect important este acela că, din aprilie 2003, forțele navale ale OAE au adoptat o abordare proactivă, inspectând navele a căror încărcătură este considerată suspectă.

Planul SUA de extindere a operațiunii antiteroriste NATO "Active Endeavour" din Marea Mediterană în Marea Neagră, cu scopul de a preveni traficul de arme, droguri și criminalitate, a fost amânat până acum din cauza frontului comun creat de Turcia și Rusia. Convenția de la Montreux, încheiată în 1936, a restabilit deplina suveranitate a Turciei asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele și a permis remilitarizarea acestora. Acest act a fost semnat de către Turcia, Marea Britanie, Franța, Bulgaria, România, Grecia, Iugoslavia, Australia și Japonia. Convenția reglementează accesul vaselor militare și comerciale, pe vreme de pace și de război, pe Marea Neagră.

Dincolo de însemnătatea aparentă a Convenției Montreux pentru securitatea Turciei, este absolut evident beneficiul sovietic. Noua convenție asigură, cu bunăvoința turcă, dominația navală a Uniunii Sovietice în Marea Neagră și posibilitatea aproape neîngrădită a acestei puteri de a opera cu flota sa în Mediterană. Ankara se teme că documentul care stipulează regimul Mării Negre poate deveni caduc, iar consecința, firească, va fi pierderea controlului asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele. „Active Endeavour” ar putea combina aliați din NATO și state nemembre, riverane Mării Negre, pentru a crea o forță, apreciată ca fiind eficientă împotriva terorismului. Prin aceasta, Turcia și Rusia creează serioase probleme NATO.

Printre principalele scopuri pentru realizarea acestor noi roluri și misiuni sunt stabilirea unor instrumente și capacități militare mai eficiente și dezvoltarea ulterioară a unei cooperări civil-militari mai adecvate. Aceste instrumente unice sunt Forța de Răspuns a NATO și Grupurile de Luptă ale UE, primul fiind pe deplin operațional. Pe 25 aprilie 2005, Comitetul Militar NATO a aprobat Memorandumul MC 0003-05, furnizând îndrumarea necesară asupra relației Forța de Răspuns a NATO - Grupurile de Luptă ale UE.

Propulsarea bazinului Mării Negre și zonei adiacente acestuia în planul preocupărilor strategice reprezintă nu numai o cerință a interesului global actual, dar și o condiție pentru evoluția pozitivă a situației politice, garanție a stabilității și securității regionale și mondiale.

II. 2. Politica Uniunii Europene la Marea Neagră.

Uniunea Europeană, deși nu are nici o inițiativă politică și directă majoră cu privire la pacea și securitatea în zona Mării Negre, intenționează să susțină țările din regiune prin diferite mijloace și programe. Prioritate au noile state independente, foste sovietice, fiind susținute în reorientarea structurilor lor economice, sociale și administrative și pentru a progresa conform standardelor occidentale. Un impact deosebit asupra evoluțiilor la nivel regional a avut procesul de extindere al UE. Toate statele din regiune au relații instituționalizate cu Uniunea Europeană. România și Bulgaria au devenit membre UE la 1 ianuarie 2007. A fost analizat și dosarul Turciei. Republica Moldova are un plan de acțiune individualizat cu UE, ca parte a inițiativei recente a Uniunii (Wider Europe).

De asemenea, Federația Rusă și Ucraina au relații particularizate cu UE din 1997. Urmare a lobby-ului susținut de celelalte riverane, statele caucaziene au fost și ele incluse în noua inițiativă a Uniunii Europene.

După dezmembrarea Uniunii Sovietice, Regiunea Extinsă a Mării Negre s-a caracterizat printr-o lipsă de securitate și stabilitate. Politica de vecinătate a UE reprezintă un mod de abordare total diferit de strategia NATO sau a celorlalți actori majori cu interese în regiunea Mării Negre. Din acest punct de vedere, UE trebuie să găsească un limbaj și o viziune comună cu aceștia.¹

UE se transformă într-un actor major al scenei internaționale, promovând inițiative comune sau concurente cu Statele Unite. Bruxellesul a elaborat o Politică Externă și de Securitate Comună (PESC), care include scopuri, obiective, acțiuni umanitare și de management al crizelor, precum și de prevenire a conflictelor, cu largă aplicabilitate în Regiunea Extinsă a Mării Negre. PESC este stabilită de Parlamentul European, se corelează cu politicile NATO și urmărește, printre altele, protejarea valorilor comune, intereselor

¹ Aelenei, Victor, *Vecinătatea și Managementul la Frontierele Europene extinse*, Strategii de Apărare și Securitate la Frontiera Răsăriteană a NATO și UE, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p. 305.

fundamentale, a independenței și integrității statelor, consolidarea securității și promovarea cooperării internaționale.¹

Principalul instrument al Uniunii Europene în relațiile cu țările din sud-estul Europei este Politica Europeană de Vecinătate (PEV). Politica Europeană de Vecinătate s-a format în contextul extinderii Uniunii Europene din 2004. Începând din 2004, relațiile Uniunii Europene cu statele vecine au devenit prioritatea de bază a legăturilor externe ale UE. PEV a fost menționat pentru prima dată în comunicarea Comisiei Europene cu privire la o „Europa Extinsă” din martie 2003, apoi din 2004 a fost conturată o strategie mai elaborată.

Principalul obiectiv al PEV este promovarea securității, stabilității și prosperității.²

Atingerea acestor scopuri s-a făcut prin definirea, împreună cu țările vecine, a unui set de priorități ce au fost notate în Planuri de Acțiune, reprezentând documentul politic-cheie în dezvoltarea relațiilor dintre Uniunea Europeană și vecinii săi.

Planurile de Acțiune au la bază angajamentul pentru valorile comune: respectul pentru drepturile omului; supremația legii; o bună guvernare; promovarea unei bune relații cu vecinii; respectarea principiilor economiei de piață și a dezvoltării durabile. Planurile de Acțiune depind de modul în care statul vecin va împărtăși efectiv valorile comune prezentate anterior.

În Planurile de Acțiune au fost punctate priorități, al căror scop este apropierea de Uniunea Europeană. Aceste priorități acoperă mai multe domenii³:

- dialogul politic - include probleme cum ar fi: lupta împotriva terorismului și a proliferării armelor de distrugere în masă, rezolvarea conflictelor regionale;
- politica economică și socială - promovează participarea la un număr de programe ale Uniunii Europene, precum și îmbunătățirea interconexiunii și a legăturilor fizice cu aceasta (transport, energie etc.);
- comerțul - prevede o deschidere mai mare a pieței, în concordanță cu principiile OMC și standardele UE;
- justiția și afacerile interne - impune o cooperare conexată în domenii precum: managementul frontierelor, migrația, lupta împotriva terorismului, traficul cu ființe umane, droguri și arme, crima organizată, spălarea banilor, precum și criminalitatea economico-financiară.

¹ Popescu, Nicu, *European Union's Foreign Policy Change Towards Moldova*, Ed. NATO Studies Center, București, 2003, p. 20.

² Relațiile UE-Moldova: Rolul Parlamentului Republicii Moldova, Parlamentul Letoniei, 30 iunie 2006.

³ Chifu, Iulian, Ion, Robert, *Republica Moldova*, Editura Alfa și Omega, Chișinău, 2005, p. 345.

Planurile de Acțiune sunt diferențiate, astfel încât să reflecte stadiul existent al relațiilor Uniunii Europene cu fiecare țară în discuție. Trasarea Planului de Acțiune pentru fiecare stat-vecin depinde de necesitățile și capacitățile acestuia, în considerație fiind luate interesele ambelor părți. Astfel, se va ține cont și de circumstanțe precum: poziția geografică; situația economică; nivelul de dezvoltare a relațiilor Uniunii Europene - statul vizat; reformele în derulare. Planurile de Acțiune vor avea ca marjă definită de timp o perioadă de 3-5 ani. Există posibilitatea ca, odată cu îndeplinirea priorităților stabilite de Planurile de Acțiuni, actuala generație de acorduri bilaterale să fie înlocuită cu o formă nouă de parteneriat privilegiat, reprezentată de „Acordurile Europene de Vecinătate”.

Statele incluse în Politica Europeană de Vecinătate sunt:

- în Est: Moldova, Ucraina, Belarus. Uniunea Europeană și Rusia au stabilit să dezvolte în continuare parteneriatul strategic deja existent, prin crearea celor „patru spații comune”, conform deciziilor adoptate la Summit-ul de la St. Petersburg din luna mai 2003;

Planul de Acțiuni UE-Moldova a fost adoptat în februarie 2005 de către Consiliul de Cooperare UE-Republica Moldova. PEV reprezintă noul instrument al Uniunii Europene în relațiile cu Republica Moldova bazându-se pe instituțiile de cooperare stabilite anterior de Acordul de Parteneriat și Colaborare (APC). Ulterior, în luna octombrie 2005, Uniunea Europeană a inaugurat, în Republica Moldova, Delegația Comisiei Europene în Moldova. Delegația are statutul unei misiuni diplomatice și reprezintă oficial Comisia Europeană în teritoriu.

În restul perimetrului moldovean, UE este reprezentată de Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră (EUBAM) pentru Republica Moldova și Ucraina, cu un contingent de 101 de funcționari europeni care, împreună cu alți 57 de moldoveni și ucraineni, controlează cei 1.222 de kilometri de frontieră, inclusiv hotarul cu Transnistria. Misiunea este programată pentru aproximativ doi ani, până în noiembrie 2007, bugetul prevăzut fiind de 20,2 de milioane de euro.¹

EUBAM, o experiență fără precedent pentru UE, s-a înființat în noiembrie 2005, la cererea comună a președinților ucrainean și moldovean pentru a contracara în special contrabanda prin Transnistria. EUBAM co-gestionează, astfel, o frontieră în afara UE și, practic, este un instrument pentru a afirma suveranitatea Moldovei asupra separațiilor.

¹ Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM), *Informații despre activitatea misiunii*, <http://www.eubam.org/files/100-199/161/Background-note-md-1.doc>.

Extinderea formatului de negocieri în problema soluționării conflictului din Transnistria, de la cinci actori (Moldova, Transnistria, Rusia, Ucraina, OSCE) la „5+2” (Uniunea Europeană și Statele Unite) a avut loc în contextul încercărilor UE de a se implica mai mult în noua vecinătate. Deocamdată în cadrul negocierilor Uniunea Europeană și Statele Unite participă cu statut de observator.

- în *Caucazul de Sud*: Georgia, Armenia și Azerbaidjan. Strategia Europeană de Securitate a individualizat Caucazul de Sud ca o regiune în care Uniunea Europeană trebuie să se implice mai mult.

- în *Zona Mediteranei*: Maroc, Algeria, Tunisia, Liban, Libia, Egipt, Israel, Iordania, Siria, Autoritatea Palestiniană. În regiunea mediteraneană, Politica Europeană de Vecinătate se aplică tuturor participanților non-UE la Parteneriatul Euro- Mediteranean (numit și procesul Barcelona), cu excepția Turciei, care își dezvoltă relațiile cu UE în cadrul procesului de preaderare.

Acționând în acest sens, Comisia Europeană a adoptat, la 12 mai 2004, un „Document de Strategie” ce prevedea modul în care UE va preîntâmpina formarea de noi bariere între Uniunea extinsă și noii săi vecini. Prin acest „Document de Strategie” se propunea modul în care beneficiile extinderii, pace-stabilitate-prosperitate, pot fi extinse și la noii vecini ai Uniunii. Comisia Europeană a adoptat și rapoarte cu privire la situația dintr-o serie din țările în cauză, propunând o metodă prin care să se atingă scopurile Politicii Europene de Vecinătate. Această metodă consta în definirea, împreună cu țările partenere, a unui set de priorități ce vor fi notate în Planuri de Acțiune.

România, ca stat membru, va trebui să se implice instituțional pentru aplicarea Politicii Europene de Vecinătate în imediata sa apropiere, deoarece va răspunde de aproximativ 1070 km din frontiera externă de est a Uniunii Europene.

La 26 octombrie 2004, Consiliul Uniunii Europene a adoptat Regulamentul nr. 2007, stabilind o Agenție Europeană pentru Managementul Cooperării Operative la Frontierele Externe ale Statelor Membre ale Uniunii Europene (denumită Agenția FRONTEX). Frontex va furniza Comisiei Europene și statelor membre sprijin și expertiză tehnică necesare pentru managementul frontierelor externe și va promova solidaritatea între statele membre.¹

În prezent, Germania, în calitate de țară-președintă a Uniunii Europene, se angajează să promoveze în relația cu vecinii, apropiați și mai puțin apropiați, Politica Europeană de Vecinătate Plus (PEV+). Comisarul european pentru Relații Externe și PEV, Benita Ferrero

¹ Aelenei, Victor, idem, p. 362.

Waldner, o definea, în august 2005, drept „alternativă la aderarea cu drepturi depline”. PEV+ înseamnă bani, asistență, susținere, nu însă și integrare.¹

Comisia Europeană a prezentat o nouă politică energetică, care cuprinde propuneri referitoare la creșterea utilizării combustibililor alternativi și la reducerea consumului energetic, pe fondul modificărilor climatice.

Noua strategie energetică a Comisiei Europene a fost formulată pe fondul întreruperii alimentării cu petrol rusesc a unor state europene, din cauza conflictului dintre Rusia și Belarus. Deși situația a fost soluționată îngrijorările europenilor au rămas la fel de acute, cu atât mai mult cu cât acesta este al doilea an în care statele UE au de suferit de pe urma problemelor dintre Rusia și foștii ei sateliți.

Criza petrolului dintre Rusia și Belarus, care afectează mai multe țări, printre care Germania și Polonia, a contribuit și ea la conștientizarea nevoii de o politică coerentă în acest domeniu.

Președintele Comisiei Europene, Jose Manuel Barroso, a cerut Rusiei, cel mai important furnizor de energie din Uniunea Europeană, "să-și reinstaureze credibilitatea" afectată prin întreruperea livrărilor de petrol prin Belarus.

Pachetul energetic adoptat de Colegiul Comisarilor conține 12 documente cu obiective foarte clare și ambițioase. El își propune o revoluție în economia europeană, o trecere la o economie bazată pe tehnologie înaltă - cu scopul clar de protecție a mediului - într-un timp relativ scurt, din 2007 până în 2020.

Jose Manuel Durrao Barroso a subliniat că Europa trebuie să aibă un răspuns comun pentru problemele puse de schimbarea climaterică și insecuritatea energetică. Barroso a cerut statelor membre UE să reducă emisiile de gaze poluante, care agravează fenomenul de încălzire globală, cu cel puțin 20% până în anul 2020.

Lărgirea UE introduce un nou factor de natură strategică în zona de prosperitate a pieței unice și în viitoarele aranjamente privind politica externă de securitate și apărare comună, prin includerea la 1 ianuarie 2007, a două state riverane Mării Negre (Bulgaria, România) și a Turciei în perspectiva următorului deceniu.²

¹ *Germania la cârma Europei – Securitate politică și Energetică*, Timpul, nr. 563, ianuarie 2007, <http://www.timpul.mdl.net/Rubric.asp?idIssue=466&idRubric=4956>

² Asmus, Ronald D., Dimitrov, Konstantin, Forbrig, Joerg, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2004, p. 106.

Actuala abordare a Uniunii Europene vis-à-vis de prevenirea conflictului și managementul crizelor, expusă în Strategia Europeană de Securitate, este și una globală, folosind întreaga arie de instrumente ale politicii externe la îndemâna Uniunii Europene (politice, diplomatice, economice, umanitare, civile și militare).

II. 3. Marea Neagră – coridor energetic.

După 1991, la Marea Neagră au acces direct șase state: Rusia, Ucraina, România, Bulgaria, Turcia și Georgia. Pentru patru dintre ele – Ucraina, România, Bulgaria și Georgia - reprezintă unicul acces maritim. Datorită penetrării adânci în continent, Marea Neagră dispune de un imens “hinterland”. E vorba de țările a căror unică deschidere maritimă se realizează prin intermediul Dunării, cel mai mare fluviu din bazinul pontic – Austria, Slovacia și Ungaria. Și Republica Moldova, prin intermediul Dunării maritime, cu care se mărginește pe o lungime de 1,8 km, e considerată o țară riverană Mării Negre.¹

Prin intermediul Dunării, care are statut de cale acvatică internațională, la Marea Neagră mai au acces Germania, Iugoslavia și Croația. De asemenea Belarus, cea mai mare țară europeană, are prin intermediul Niprului (axa fluvială a Belarusiei) o deschidere la Marea Neagră.

O altă ieșire maritimă la Marea Neagră - Bosforul Cimerian – s-ar părea că este „falsă” și fără valoare, căci dă într-un „impas” – Marea Azov. Însă, din 1952, acest „impas” a căptat o valoare geostrategică nouă, grație conectării prin canalul Volga – Don a Mării Caspice la Oceanul Mondial. Acest canal, construit din motive strategice, permite trecerea unor vase cu greutatea de 5 000 de tone, adică a unor nave maritime. În 1991, când trei state caspice – Kazahstan, Turkmenistan și Azerbaidjan au acces la independență, iar „impasul cimerian” a căptat o valoare adăugată în sens geopolitic și geoeconomic. Nevalorificat însă plenar, factorul „caspic” este deja conștientizat de geopoliticienii și geoeconomiștii din Rusia și Turcia și poate reprezenta în viitorul apropiat unul din atuurile forte ale spațiului geopolitic pontic.²

¹ Hanganu, Marius, *Evoluția prezentă a puterii maritime în Marea Neagră și influența ei asupra geopoliticii în acest spațiu*, Strategii de Apărare și Securitate la Frontiera Răsăriteană a NATO și UE , Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006, p.104.

² Ibidem.

Din punct de vedere fizico-geografic, regiunea pontică cuprinde bazinul fluviilor ce se varsă în Marea Neagră (Dunăre, Nipru, Nistru etc.). Dacă o privim sub acest aspect, regiunea Mării Negre include integral sau în cea mai mare parte România, Moldova, Bulgaria, Slovacia, Austria, Ungaria și Ucraina, precum și părți considerabile ale Turciei, Georgiei, Rusiei, Cehiei, Germaniei, Sloveniei, Croației, Bosniei-Herțegovina, Serbiei.

Spațiul pontic cuprinde nu atât țările de la Marea Neagră, cât cele două subcontinente situate la extremele bazinului pontic. Pe de o parte, șapte state balcanice – Republica Moldova, România, Bulgaria, Macedonia, Serbia-Muntenegru, Bosnia-Herțegovina, Albania, Grecia –, de cealaltă parte cele trei țări caucaziene – Georgia, Armenia, Azerbaidjan. Și la propriu și la figurat, cele două regiuni sunt conectate de către Turcia. Chiar și Ciprul, ținând cont de specificul său geopolitic, ar putea fi inclus în acest ansamblu. Toate cele 12 state menționate au, în cea mai mare parte, interese politice legate de spațiul balcano-caucaziano-pontic.¹

Situarea geografică, ca și existența acestei unice mostre de „arhitectură spațială” care este succesiunea: mare (Adriatică) – continent (Balcanii) – mare (Marea Neagră) – continent (Caucazul) – mare (Marea Caspică), conferă spațiului pontic o identitate complexă. Cele două „coridoare geopolitice” continentale (Balcanii și Caucazul) au găzduit timp de patru milenii schimbările și mișcările dintre Europa și Asia

Prin poziția sa geografică, riscurile și amenințările existente și avantajele oferite, privind cooperarea politică, economică și militară, în ultimii ani, zona Mării Negre a atras tot mai mult interesul organizațiilor europene și transatlantice, dar și al principalelor puteri, și a determinat o abordare mai atentă a problemelor cu care se confruntă acest spațiu.

Importanța acestei zone, situată între două spații cu potențial conflictual foarte mare (Balcanii și Caucazul) și în apropierea bazinului răsăritean al Mării Mediterane (marcat de conflictele din Orientul Mijlociu și de exacerbarea terorismului islamist) este evidențiată, în principal, de următoarele elemente²:

- reprezintă spațiul de interferență a trei zone geopolitice și geostrategice considerate ca fiind în topul zonelor actuale, cu probleme privind securitatea și stabilitatea (Europa de Sud, Europa Răsăriteană și Orientul Mijlociu);
- constituie poartă de ieșire la Oceanul Planetar pentru Ucraina, România, Bulgaria și țările transcaucaziene;

¹ Hanganu, Marius, op. cit. , p. 106.

² Ibidem, pp. 108-109.

- este străbătută de diferite rute pentru transportul petrolului și hidrocarburilor din Marea Caspică și Asia Centrală către Occident și, totodată, include și traseul viitoarei magistrale energetice TRACECA;
- reprezintă un segment al graniței de sud a Rusiei și, în același timp, extremitatea de nord a flancului sud-estic al NATO;
- include cel puțin un segment al filierei traficului de stupefiante din Asia Centrală și Orientul Mijlociu, al traficului cu armament din țările fostei URSS și chiar al traficului cu emigranți din Est către Occident;
- dispune de importante resurse submarine, de o largă rețea de porturi și amenajări portuare, cât și de un litoral agreabil, oferind astfel multiple facilități de cooperare comercială și turistică;
- reprezintă un bun mediu pentru extinderea cooperării militare.

Continuitatea maritimă spre Mediterana și Oceanul Atlantic, precum și către bazinul hidrografic al Dunării și altor fluvii include Marea Neagră pe unele dintre cele mai importante rute de comerț și turism. În actualul context al globalizării și amplificării nevoii de resurse de energie, bazinul Mării Negre este important nu doar ca traseu de transport energetic, ci și ca potențial furnizor de material energetic (petrol și gaze naturale). Acest spațiu, care concentrează în prezent atenția unor importanți actori globali, poate fi stabil și securizat numai prin voința și cu contribuția tuturor statelor și organizațiilor internaționale interesate, în cadre instituționale pragmatice și eficiente, menite să promoveze și să protejeze interesele comune ale țărilor decise să participe la acțiunile care vizează asigurarea unui mediu stabil de securitate.

Oportunitățile existente în această direcție sunt evidente, dacă se au în vedere:

- necesitatea securizării optime a infrastructurii traseelor energetice importante, prin Marea Neagră, către spațiul Uniunii Europene, dinspre Asia Centrală, Caucaz și Orientul Apropiat;
- necesitatea securizării noii granițe estice a Uniunii Europene și a NATO;
- atașamentul față de valorile democratice, exprimat la nivelul factorilor de decizie și al elementelor societății civile din majoritatea țărilor riverane;
- influența benefică pe care o pot exercita, în direcția consolidării mediului de securitate regional, prezența în zonă a statelor membre ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, precum și participarea statelor riverane sau învecinate în organisme de cooperare internațională și regională (OSCE, BSEC etc.) ori prin intermediul noilor formate de intensificare a Parteneriatului pentru Pace (PfP) și activităților Consiliului de Parteneriat Euro-Atlantic.

Dacă bătălia dintre heartland și țările offshore s-a dus, de regulă, în spațiul rimland-ului, trebuie să remarcăm că marile confruntări, ca și deosebitele colaborări din interiorul și de la periferia pivotului strategic s-au derulat, în general, pe intersecția axei foaierei perturbator (Marea Caspică, Manciuria – Balcani) cu axa Marea Baltică –Golful Persic. Această intersecție se produce în zona Mării Negre.

De la nordul Mării Negre, pornesc trei din cele patru mari culoare strategice pe care s-au înfruntat Vestul cu Estul și Estul cu Vestul în spațiul european și eurasiatic (culoarul strategic nord-european, care începe din Galiția Orientală, trece pe la Nord de lanțul muntos european și ajunge până în Normandia, culoarul strategic al Dunării și culoarul strategic maritim – Marea Neagră, Mediterana – și prima rocadă strategică de mare importanță care se suprapune pe spațiul dintre Nistru și Prut).¹ Cel de al patrulea culoar strategic european este cel baltic.

Pe această axă Est-Vest au năvălit asupra Europei popoarele războinice migratoare din foaierea perturbator și tot pe această axă, combinată, în ultima parte, și cu axa Nord-Sud, s-au desfășurat cruciadele și majoritatea războaielor eurasiatice, inclusiv cele mai multe bătălii terestre și aero-terestre din cele două războaie mondiale. Numeroși autori, printre care și Samuel P. Huntington², relevă, în lucrările lor, parțial, aceste falii și aceste confluente.

Întrucât Caucazul și Asia Centrală reprezintă coridorul strategic energetic al Eurasiei, Marea Neagră joacă și va juca și în continuare un rol foarte important în strategia reconfigurării spațiului eurasiatic, în viziune europeană și euro-atlantică.

Marea Neagră este un adevărat liant strategic în spațiul eurasiatic. Pe lângă cele trei mari culoare strategice care, într-un fel, sunt legate și de Marea Neagră, se mai deschid o serie de culoare în zona asiatică, precum: culoarul (spațiul) strategic energetic (Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală); culoarul (spațiul) strategic sud-vest asiatic (Marea Neagră, Turcia, Irak, Iran, Golful Persic, prin Câmpia Mesopotamiei); culoarul (spațiul) strategic Don, Volga, Siberia Vestică; culoarul strategic ucraineano-polonez. De asemenea, Marea Neagră unește și separă două mari religii, două mari culturi și două mari mentalități: nordul ortodox (Bulgaria, România, Ucraina, Rusia, parțial Georgia), sudul islamic (Turcia și o parte din zona caucaziană). Cele mai importante dintre determinările geostrategice care vor reconfigura spațiul Mării Negre, ca zonă de sinergie strategică, sunt următoarele³:

¹ Mureșan, Mircea, *Confluente și paternitate la Marea Neagră*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p.219.

² Huntington, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor*, Editura Antet, 1997.

³ Mureșan, Mircea, op. cit, p.220.

- spațiul de la estul Mării Negre – Caucaz, Marea Caspică, Asia Centrală – este foarte activ și corespunde cu un tronson marcant din vechiul drum al mătăsii, ceea ce exprimă o continuitate istorică;
- regiunea Mării Negre se situează într-o zonă, deopotrivă, de falie, de confluență și de confruntare, de unde rezultă importanța deosebită a evoluției sistemului de securitate eurasiatic, într-un areal de ambiguități și bifurcații;
- este adiacentă coridorului islamic;
- se află în imediata vecinătate a vechiului foaier perturbator (din Antichitate și Evul Mediu), activat la ora actuală prin traficul de droguri, migrația ilegală și bătălia pentru resursele caspice și pentru transportul lor;
- se află în vecinătatea unor zone conflictuale cronice, cu foarte multe probleme.

Actuala fizionomie a zonei este și un rezultat al bătăliilor anterioare pentru acest spațiu, care au avut cel puțin două obiective fundamentale de securitate: desființarea sau dezamorsarea foaierei perturbator și controlul resurselor energetice. Aceste două obiective rămân, și în continuare, prioritare pentru spațiul care cuprinde Marea Neagră, Marea Caspică și Asia Centrală.

Mediul de securitate din această zonă extrem de importantă pentru viitorul Eurasiei este determinat de politicile actuale de parteneriat

Prin zăcămintele de hidrocarburi de care dispune și prin cele care vor fi descoperite, precum și prin rolul pe care-l joacă și îl va juca în transportul hidrocarburilor, se consideră că Marea Neagră face parte din marele coridor energetic eurasiatic (Asia Centrală, Marea Caspică, Marea Neagră).

Procesul de cooperare eficientă în zona Mării Negre a început, atât prin înființarea și activarea Organizației Cooperării Economice la Marea Neagră, cât și prin înființarea Grupului de Cooperare Navală în Marea Neagră (BLACKSEAFOR), a SEEBRIG și a altor organizații regionale sau bilaterale. Bătălia și, deopotrivă, parteneriatul pentru resurse se constituie în acțiuni și presiuni exercitate, într-o formă sau alta, de toate centrele de putere ale lumii. Presiunile care rezultă din parteneriatele strategice sunt, în general, stabilizatoare, iar confruntările dintre marile puteri, centrele de putere și factorii exteriori interesați de zonă, deși sunt destul de vizibile, se concentrează mai mult pe spațiul caspic și cedează încet, încet (dar nu pe deplin) locul unor colaborări în care sunt implicate Federația Rusă, Uniunea Europeană, Statele Unite și China, precum și toate țările din zona acestui adevărat areal de sinergie strategică pe care-l reprezintă și îl cumulează Marea Neagră.

În Marea Neagră, există zone care adăpostesc bogate resurse energetice – unele în curs de explorare, altele deja în exploatare – și, probabil, fără aplicarea și respectarea întocmai a prevederilor Convenției de la Montego-Bay și a celorlalte documente care reglementează relațiile dintre statele litorale în ceea ce privește dreptul mării, se vor ivi situații care vor genera tensiuni și chiar conflicte. Nu este exclusă nici dezvoltarea unor situații greu de controlat și de gestionat, cum sunt cele rezultate din proliferarea crimei organizate transfrontaliere, traficului de droguri, de persoane și de arme, migrației clandestine și, mai ales, a neopirateriei.

III. Principalele amenințări.

III. 1. Securitatea în Regiunea Extinsă a Mării Negre și „Conflictele înghețate”.

Conceptul de Regiune Extinsă a Mării Negre a fost lansat într-un studiu al cercetătorilor Ronald D. Asmus și Bruce P. Jackson¹ abia în 2004, în directă legătură cu dezvoltarea unor concepte similare, precum cel al Marelui Orient Mijlociu (Greater Middle East).

Regiunea Extinsă a Mării Negre include statele cu ieșire la Marea Neagră, Moldova și statele din Caucazul de Sud, Armenia, Azerbaidjan și Georgia. Sintagma „extinsă” împinge limitele geografice ale regiunii dincolo de frontierele țărilor care au acces nemijlocit la acvatoriul mării.

Regiunea Mării Negre este o parte componentă a unei zone mai mari, cea balcano-caucaziană, care posedă un potențial enorm atât sub aspectul uman (are o populație de 400 milioane de oameni), cât și al resurselor naturale (rezerve de petrol și gaze naturale în Caucaz).

Pe teritoriul regiunii există câteva culoare strategice, prin care statul ce le controlează poate influența situația din această zonă. Este vorba de culoarul strategic Crimeea, Georgia, Bosfor, Dardanele și zona localizată la hotarele acesteia.

Unii analiști apreciază că începutul secolului al XXI-lea este marcat de o schimbare calitativă a situației în bazinul Mării Negre. În susținerea afirmației sunt prezentate câteva „focare”, capabile să afecteze securitatea în bazinul Mării Negre: pericolul extinderii terorismului internațional; intensificarea migrației ilegale, a traficului de droguri și a diverselor operațiuni de contrabandă dinspre Asia spre Europa, Marea Neagră jucând rolul de

¹ Asmus, Ronald D., Jackson, Bruce P., *The Black Sea and the Frontiers of Freedom* în „Policy Review”, iunie 2004.

punte specifică între cele două continente; apariția și dezvoltarea unor grupări criminale transnaționale, ca urmare a nivelului diferit de dezvoltare a țărilor riverane.¹

Țările riverane Mării Negre au un interes fundamental în securizarea propriei regiuni, în expansiunea democrației și contracararea terorismului pe o arie cât mai largă. În acest context, ele trebuie să caute și să propună soluții proprii pentru realizarea acestor interese, valorificând specificul și similitudinile regionale, cultivând cooperarea și solidaritatea reciprocă.

Sfârșitul Războiului Rece nu a adus regiunii pacea și stabilitatea dorite. Mai mult decât atât, este acum observabilă creșterea tensiunii și a conflictului, atât la nivel statal, cât și interstatal. Acest fapt este transpus în cel mai periculos mod, și anume, cel al amenințărilor militare. Suntem martori ai conflictelor armate, manifeste sau latente, din spațiul post-sovietic: dintre Armenia și Azerbaidjan, în Georgia (Abhazia și Osetia), în Moldova (Transnistria), ca și în Rusia (Cecenia). Neîncrederea istorică stabilită în relațiile dintre țări (Grecia și Turcia, Rusia și Ucraina, de exemplu) este și ea întreținută. Două mari „zone fierbinți” ale Europei - Caucazul și Balcanii – exercită o influență negativă directă asupra securității Regiunii Extinse a Mării Negre. De aici rezultă și o serie numeroasă de amenințări militare potențiale, existente și viitoare, în regiune.

În Regiunea Extinsă a Mării Negre au fost identificate mai multe zone și surse de instabilitate²:

- Bosnia și Kosovo, unde tensiunile interetnice, interconfesionale și lipsa autorității publice și statale mențin un focar de conflict și instabilitate. Organizații paramilitare, precum Corpul de Protecție al Kosovo (KPC), moștenitorul instituțional al UCK, și organizații fundamentaliste în legătură cu organizații islamice teroriste ca Al Qaeda, Hamas, Armata Națională Albaneză și Abu Bakr Sadik au desfășurat acțiuni de purificare etnică, cu scopul creării condițiilor demografice și politice necesare instituirii primului stat fundamentalist islamic în Balcani. Statutul încă neclarificat al regiunii Kosovo și existența în regiune a unui puternic curent etnic albanez, ca și al unor grupări fundamentaliste islamice, creează, în continuare, semne de întrebare privind posibilitatea stabilizării regiunii.

¹ Duță, Pavel; Duță, Petre, *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 139.

² Frunzeti, Teodor, *Optimizarea securității prin cooperare în Zona Extinsă a Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pp. 278-279.

- În spațiul ex-iugoslav, în general, existența unui număr mare de refugiați sau persoane dislocate conduce la formarea opiniei că se păstrează, încă, condiții favorabile apariției unor situații ce pot pune în pericol stabilitatea, destul de fragilă, a acestei zone a Regiunii Extinse a Mării Negre.

- Zona transnistreană a Republicii Moldova, unde prezența în regiune a aproximativ 2.000 de militari și 40.000 de tone de echipament militar și muniție, aparținând fostei Armate a 14-a ruse, cu un statut rămas neclarificat, constituie un factor destabilizator, chiar dacă forțele militare se consideră de menținere a păcii, ceea ce ar presupune un grad înalt de imparțialitate. De asemenea, existența forțelor separatiste transnistrene, gata să recurgă la mijloace militare pentru a preveni „reintegrarea” zonei transnistrene în teritoriul Moldovei, poate duce la conflicte armate locale, cu rol de destabilizare a regiunii. Nu în ultimul rând, existența unor veritabile „fiefuri” ale crimei organizate în Transnistria generează instabilitate, prin exportul de crimă organizată către celelalte state ale zonei. Conflictul transnistrean are un impact puternic și semnificativ asupra securității bazinului Mării Negre, prin multiplele implicații pe care le generează pe toate planurile (social, economic, militar, cultural, al relațiilor internaționale).

- Zona Caucaz este deosebit de instabilă și supusă riscurilor de securitate, atât datorită conflictelor în desfășurare sau latente, amintite anterior, cât și luptei de interese pentru resursele energetice ale regiunii.

- Zona Balcanilor, în general, unde, ca urmare a declinului economic, statele regiunii au atins în 2004 abia 75% din produsul intern brut realizat în 1989, fapt ce duce la instabilitate economică, factor de risc la adresa securității zonei.

Lista problemelor de securitate în Regiunea Extinsă a Mării Negre este lungă și complexă.

Țările de la Marea Neagră sunt renumite mai mult pentru potențialul conflictual, decât pentru solidaritatea regională, iar această situație trebuie să se schimbe în viitorul apropiat, adică, țările din regiune trebuie să adopte o poziție puternică și să acționeze eficient în privința securității și stabilității regiunii și a țărilor din zona apropiată .

Succesul securității prin cooperare rezidă în faptul că țările implicate se bazează pe credința că împărtășesc un viitor comun și că numai cooperarea oferă cele mai bune mijloace de a-și promova interesele naționale.

Problemele complexe cu care se confruntă Regiunea Extinsă a Mării Negre pot fi ținute sub control numai prin acțiunea conjugată a statelor, depășind frontierele naționale. Extinderea practică a deciziilor luate prin consens a sprijinit demersurile de dezvoltare a

cooperării în mod eficace, ceea ce a determinat ca, din ce în ce mai mult, securitatea prin cooperare să fie adoptată ca un mecanism destinat întăririi securității naționale.

Regiunea Extinsă a Mării Negre nu mai poate rămâne doar un cordon sanitar sau o simplă zonă de interferență a diferitelor dezvoltări subregionale.

Amenințările și provocările la în Regiunea Extinsă a Mării Negre sunt: „conflictele înghețate”, „proasta guvernare”, activitățile teroriste, crima organizată, traficul ilegal de arme, droguri și ființe umane, spălarea de bani, corupția transfrontalieră, dezastrele ecologice etc. Preocuparea primară de securitate este cea privitoare la canalele crimei organizate, care prosperă în regiune și pot sprijini organizațiile teroriste, înlesnind, pentru ele, intrările și ieșirile din țară ale teroriștilor și traficului cu arme convenționale, materiale cu dublă utilizare și chiar arme de distrugere în masă.

„Conflicte înghețate”

1. Conflictul moldo-transnistrean

Conflictul moldo-transnistrean se menține înghețat, prin blocarea negocierilor, survenită în vara anului 2004. În prezent, se constată o tensionare a relațiilor moldo-transnistrene. Tiraspolul acuză Chișinăul de pregătiri militare pentru acțiuni în forță împotriva RMN, precum și pentru „blocada agresivă” promovată față de Transnistria.¹

În contextul procesului de destrămare a URSS, Parlamentul de la Chișinău a adoptat, la 23 iunie 1990, „Declarația de Suveranitate a RSS Moldova”. În toamna aceluiași an, două regiuni moldovenești, găgăuză (în sudul statului) și transnistreană (în estul țării), s-au proclamat republici autonome independente. La data de 23 mai 1991 a fost adoptată noua denumire de Republica Moldova, stat care și-a proclamat independența la 27 august 1991. Conflictul militar moldo-transnistrean a fost declanșat în primăvara anului 1992 și s-a încheiat la 21 iunie 1992, în urma acordului semnat între președintele rus, Boris Elțin, și cel moldovean, Mircea Snegur.²

¹ Medar, Sergiu-Toader; Savu, Gheorghe, *Conflicte „înghețate” în zona Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pp. 74-76.

² Moldova-Ukraine-Romania Expert Group, *Trilateral Plan for Solving the Transnistrian Issue*, București-Chișinău-Kyiv, 2006, p. 2.

După mai mult de un deceniu de politică servilă în fața Moscovei, refuzul președintelui Voronin, în noiembrie 2003, de a semna așa-numitul „plan Kozak”, de reglementare a conflictului transnistrean, prin care regiunii separatiste i se creau multiple condiții de a se despărți de teritoriul Republicii Moldova și de a-și declara independența sau/și apartenența la un alt stat, a marcat începutul noii orientări externe a Republicii Moldova, pro-occidentale și neruse.

În pofida redactării unei multitudini de planuri privind reglementarea conflictului separatist din Republica Moldova, acesta se menține înghețat. Toate rundele de negocieri au fost fie blocate și boicotate, fie s-au soldat cu tergiversări și evitarea adoptării unor rezoluții aplicabile și eficiente. Chișinăul este dispus să acorde un statut mai larg de autonomie Transnistriei (a adoptat Legea cu privire la statutul de autonomie al Transnistriei în componența R Moldova, respinsă de Tiraspol și Moscova), dar numai în cadrul Moldovei, care să fie recunoscută ca stat unitar, în granițele actuale, inclusiv cu zona transnistreană. În continuare, susține o mai consistentă implicare a comunității internaționale și retragerea trupelor ruse de pe teritoriul său, ca factori decisivi pentru procesul de democratizarea a regiunii transnistrene și rezolvarea conflictului.

Regimul secesionist din Tiraspol acționează în scopul obținerii independenței, în primul rând economice și administrative.

2. Nagorno-Karabah - conflictul azero-armean

Nagorno-Karabah este o enclavă cu o populație majoritar armeană, situată pe teritoriul Republicii Azerbaidjan.

Conflictul armeano-azer este cel mai complex și, probabil, cel mai greu de soluționat dintre toate conflictele din zonă, fiind unul interstatal, în care părțile implicate au poziții ireconciliabile. Mișcarea separatistă a început în anul 1987, sub forma unor manifestații. În 1991, Nagorno-Karabah s-a autoproclamat republică, și-a declarat independența, fapt ce a dus la declanșarea conflictului. Între 1992-1993, milițiile armene au ocupat coridorul Latchin, creând o legătură terestră între enclavă și Armenia, precum și alte teritorii din afara enclavei, ajungând până la frontiera iraniană. La sfârșitul acțiunilor de luptă, cca. 14.000 kmp din teritoriul azer erau ocupați de armeni (4.400 kmp – enclava Nagorno-Karabah și 9.000 kmp -

zonă de securitate, în total cca. 15% din teritoriul Azerbaidjanului), existând aproape un milion de refugiați azeri.¹

La începutul anului 1994, părțile au fost obligate de comunitatea internațională să înceteze ostilitățile. La 27 iulie 1994 a fost semnat un acord tripartit, sub egida Rusiei și OSCE, între miniștrii apărării ai Azerbaidjanului, Armeniei și Karabahului, părțile începând negocierile pentru reglementarea conflictului și stabilirea viitorului statut al enclavei Nagorno-Karabah, cu medierea Grupului de la Minsk al OSCE, format din reprezentanții SUA, F. Ruse și ai Franței.

Poziția azeră privind Nagorno-Karabah rămâne fermă, cerând reintegrarea provinciei. Azerbaidjanul se pronunță pentru o soluționare în etape (într-o primă etapă, eliberarea de către forțele armene a raioanelor azere din jurul provinciei ocupate de armeni, în schimbul ridicării blocadei), dar nu se bucură de sprijin internațional susținut în acest demers.

Conform părții azere, medierea Grupului Minsk al OSCE nu este suficientă pentru soluționarea conflictului, fiind necesară implicarea organismelor internaționale - UE, Consiliul Europei, ONU etc. Autoritățile de la Baku consideră că Moscova are un rol deosebit de important, dar acuză Kremlinul pentru poziția proarmeană.

În concepția părții armene, fără recunoașterea dreptului la autodeterminare al poporului din Nagorno-Karabah, Erevanul și Stepanakertul nu intenționează să facă nici o concesie. După opinia guvernului armean, acordul final privind soluționarea conflictului trebuie să proclame dreptul la autodeterminare al poporului din Nagorno-Karabah, care să fie recunoscut de comunitatea internațională, pentru aceasta Erevanul fiind dispus să adopte o poziție flexibilă în privința termenului de îndeplinire a acestui obiectiv.

Autoritățile de la Stepanakert au declarat că acceptă doar două variante: obținerea independenței Nagorno-Karabahului sau unirea cu Armenia.

Rusia nu dorește să devină un partener „neacceptabil” pentru vreuna din părți; de aceea, este gata să ia parte, ca mediator și garant, la stabilirea unor înțelegeri între Armenia și Azerbaidjan.

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei (APCE) consideră că independența teritoriului Nagorno-Karabah și ieșirea sa din compunerea Azerbaidjanului pot să se facă numai pe baza dreptului internațional, pe cale pașnică. APCE solicită guvernelor celor două țări să se abțină de la folosirea forței și să prezinte propuneri constructive pentru reglementarea conflictului.

¹ Medar, Sergiu-Toader; Savu, Gheorghe, op. cit., pp. 76-78.

3. Conflictele din Georgia

În Georgia se mențin tensiunile dintre puterea centrală și republicile separatiste Osetia de Sud și Abhazia, dar perspectiva unui război este destul de îndepărtată, situația în zonă fiind caracterizată printr-o relativă stabilitate.

Conflictul sud-osetin¹:

La 20 septembrie 1990, autoritățile osetine au proclamat Osetia de Sud „republică sovietică democratică independentă”. Autoritățile georgiene au suprimat autonomia regiunii, fapt ce a determinat declanșarea conflictului armat, desfășurat pe toată perioada anului 1991. Pe 24 iunie 1992, Georgia și Rusia, cu Osetia de Sud și cea de Nord în calitate de observatori, au semnat acordul de la Soci, prin care își garantau integritatea teritorială. S-au impus încetarea focului, retragerea diferitelor formațiuni armate și instalarea unei forțe militare de menținere a păcii, fără a fi stabilit statutul Osetiei de Sud.

Relațiile dintre Georgia și Osetia de Sud nu au cunoscut tensiuni deosebite, în ciuda declarațiilor de independență sau de integrare în Federația Rusă. Raporturile dintre cele două entități politice au fost marcate de colaborarea clanurilor mafioate, cu ramificații în conducerea de la Tbilisi, și de lipsa exercitării de către Georgia a atributelor statului în această regiune. După schimbarea conducerii de la Tbilisi, în noiembrie 2003, relațiile s-au tensionat, președintele osetin afirmând, în mai multe rânduri, intenția Osetiei de Sud de a adera la Federația Rusă, ca urmare a schimbărilor politice survenite.

Conflictul abhaz²:

Abhazia și-a proclamat independența prin Constituția adoptată în 1994, dar nu a fost recunoscută pe plan internațional. În 1991, s-a proclamat republică autonomă în interiorul Georgiei, iar pe 15 august părțile au semnat un acord prin care se crea un parlament abhaz. La 23 iulie 1992, parlamentul abhaz adoptă unilateral o declarație de suveranitate, fapt ce a condus la conflictul armat din perioada august 1992 –septembrie 1993.

La sfârșitul războiului, abhazii ocupaseră aproape toată Abhazia. Aproximativ 270.000 persoane, majoritatea etnici georgieni, au fost obligate să părăsească zona. Refugiații georgieni au constituit miliții, care au desfășurat, de-a lungul timpului, operații de infiltrare în regiunea Gali din Abhazia.

¹ Medar, Sergiu-Toader; Savu, Gheorghe; op. cit., p. 79.

² Ibidem.

În 1994, a fost negociat un acord de încetare a focului (Acordul de la Moscova). S-a hotărât realizarea unui dublu control de încetare a focului cu trupe ruse servind ca forțe de menținere a păcii și misiunea de observatori ONU, dar luptele au izbucnit din nou, în 1998 și în 2001. În 1999, un referendum local a reconfirmat statutul de independență ca Republică suverană.

Principalii actori – Rusia, Georgia, Abhazia și Osetia de Sud - acționează pentru realizarea intereselor individuale propuse, utilizând mijloace diferite de influențare a situației prezente.

Tbilisi este de acord să ofere o autonomie lărgită celor două autoproclamate republici separatiste, însă, cu respectarea integrității teritoriale a Georgiei în actualele sale granițe. Președintele georgian, M. Saakashvili, a declarat că va acționa permanent pentru integrarea Abhaziei și Osetiei de Sud, dar prin mijloace pașnice. În acest scop, a propus un nou plan de reglementare „pas cu pas” a conflictelor cu regiunile separatiste, în trei faze: restabilirea încrederii, demilitarizarea zonelor de conflict și internaționalizarea operațiunilor de menținere a păcii din Georgia.

Autoritățile de la Suhumi și Thinvali, beneficiind de sprijinul Moscovei, solicită recunoașterea independenței celor două republici separatiste.

Părțile se acuză reciproc de incidente care ar genera tensionarea situației, fac demonstrații de forță, prin organizarea de exerciții și aplicații militare în apropierea granițelor administrative, fără să se ajungă însă la o inflamare a conflictului.

Rusia rămâne principalul actor în procesul de reglementare a celor două conflicte.

Rusia consideră că „probleme acute ca Abhazia și Osetia de Sud trebuie soluționate exclusiv pașnic, prin negocieri, cu luarea în considerare a intereselor tuturor popoarelor care locuiesc în aceste teritorii”, un prim pas constituindu-l deblocarea de către autoritățile georgiene a circuitelor economice cu cele două regiuni.

4. Conflictul din Cecenia

Conflictul din Cecenia constituie cea mai gravă problemă de securitate din zona extinsă a Mării Negre, sursă a terorismului și potențial factor destabilizator pentru întregul Caucaz.

După destrămarea URSS, cecenii au refuzat intrarea în Federația Rusă, iar în 1991, conducerea politică de la Groznîi a declarat, în mod unilateral, independența Ceceniei.

Manifestările separatiste ale acestei republici au luat forme conflictuale, care se pot delimita în două etape (unii analiști politico-militari le apreciază ca fiind conflicte distincte).

Prima etapă - 1994-1996 - a început cu ofensiva lansată de Moscova împotriva forțelor cecene. După 21 de luni de lupte, cu mari pierderi pentru ambele tabere, trupele ruse s-au retras din Cecenia, această etapă a conflictului încheindu-se indecis. Conform Acordului de la Hasaviurt, semnat la 12 mai 1997, de președintele cecen, Aslan Mashadov (ales președinte în 1997, după moartea lui D. Dudaev) și cel rus, Boris Elțin, părțile implicate în conflict urmau să analizeze, până în 2001, statutul Ceceniei în cadrul Federației Ruse.¹

Cea de a doua etapă a început în anul 1999 și se menține și în prezent drept cel mai activ dintre cele manifeste în zonă.

În octombrie 1999, sub motivul atacurilor desfășurate de grupuri de luptători islamiști ceceni în R. Daghestan și al seriei de atentate teroriste îndreptate împotriva Rusiei (soldate cu moartea a circa 300 persoane), Rusia a declanșat o operație ofensivă împotriva Ceceniei. De asemenea, conducerea cecenă a încercat să internaționalizeze sau, cel puțin, să regionalizeze conflictul, fără succes însă, din cauza poziției ferme adoptate de Rusia, care, în numele luptei împotriva terorismului, a solicitat comunității internaționale să nu se amestece în problemele sale interne și să elimine orice formă de sprijin pentru „bandiții ceceni”. Conducerea politică a Ceceniei de la acea dată nu a mai fost recunoscută de Moscova, care a instalat o administrație militară prorusă, iar apoi una civilă.

În această etapă, caracteristica principală a acțiunilor forțelor ruse a constat în întrebuițarea sporită a loviturilor de aviație și artilerie asupra oricărui tip de obiectiv vizat, inclusiv asupra localităților și zonelor populate.

Intervenția terestră s-a produs doar pentru obiective precise, bine determinate și a fost precedată de acțiuni de cercetare terestre și aeriene, de natură a stabili eficacitatea loviturilor executate și oportunitatea întrebuițării forțelor terestre în condiții de minimizare a pierderilor umane și materiale.

Luptătorii ceceni, mult inferiori din punct de vedere numeric și al dotării cu armament și tehnică de luptă, au utilizat tactica neangajării în lupta directă, preferând raidurile de noapte și actele de diversiune în teritoriile ocupate de forțele federale.

Multe din acțiunile întreprinse de separatiștii ceceni au constat în atacuri-capcană, atentate împotriva unor comandanți ruși sau lideri ceceni proruși, dar și a populației civile (comise pe teritoriul cecen, al Rusiei sau al altor republici din zonă - Ingușeția, Daghestan),

¹ Medar, Sergiu-Toader; Savu, Gheorghe; op. cit., p. 82.

luări de ostatici, inclusiv din rândul civililor ceceni. Nevoia de fonduri a determinat ca acestora să li se asocieze o serie de acțiuni specifice crimei organizate (traficul de droguri, armamente etc.), aspecte care au permis Moscovei să definească acțiunile luptătorilor ceceni ca acțiuni teroriste.

În 2001, conducerea operațiilor din Cecenia, deținută de Ministerul Apărării, a fost preluată de Serviciul Federal de Securitate (FSB), cu scopul acreditării ideii că acest conflict se înscrie pe linia luptei împotriva terorismului internațional. Urmărind să „demonstreze” încheierea conflictului propriu-zis și derularea unui proces de pacificare și stabilizare a Ceceniei, la 01.09.2003, Ministerul de Interne a preluat, de la FSB, conducerea operațiilor de combatere a terorismului, care au devenit „operații de menținere a legii și ordinii”. Situația actuală nu oferă, încă, o soluție viabilă și de durată. Părțile continuă să respingă soluțiile de natură politică ale conflictului din Cecenia.

Milițiile cecene pro-ruse sunt mai eficiente în acțiunile împotriva rebelilor, dar sunt și cele care generează cele mai mari încălcări ale drepturilor omului

Garantarea securității și stabilității Regiunii Extinse a Mării Negre este datoria statelor riverane, în primul rând, și apoi a comunității internaționale. În acest scop, este necesară realizarea tuturor proiectelor economice, culturale și științifice inițiate de un stat sau altul din regiune, pe de o parte, și întărirea influenței NATO în zonă, pe de altă parte.

III. 2. Securitatea energetică în Regiunea Extinsă a Mării Negre și influența Federației Ruse.

Regiunea Extinsă a Mării Negre se află sub o dublă influență, pe de o parte, a NATO, prin statele sale membre riverane acestei mări și, pe de altă parte, a Rusiei, care încearcă să promoveze o politică proprie, prin care să impună țărilor din regiune modelul său de funcționare.¹

Extinderea NATO către Marea Neagră, începută după întâlnirea de la Istanbul, este un proces politico-militar, fiind primul. Acesta nu a fost precedat de un dialog de tipul celui „mediteranean”. Majoritatea statelor din zonă și-au exprimat dorința de a se integra în NATO, ale cărei uși au rămas deschise și după ultimul val, care a inclus România și Bulgaria, țări riverane la Marea Neagră. Rusia s-a opus și se opune în continuare lărgirii spre Est, dar recunoaște dreptul statelor de a-și alege modelele de securitate.²

Lăgirea UE constituie cel de-al doilea proces integrator. Accederea României și Bulgariei în UE de la 1 ianuarie 2007, precum și începerea negocierilor cu Turcia vor face din organizația europeană o realitate decizională în zonă. Nimeni nu se opune acestui proces care depinde îndeosebi de capacitatea statelor de a-și reforma societatea, astfel încât să se alătore comunității europene.

Problema petrolului a adăugat elemente suplimentare decisive politicii americane. Necesitatea diversificării surselor energetice, ca alternativă la atenuarea dependențelor de petrolul din Orientul Apropiat, se transformă, încet-încet, într-un interes de securitate pentru SUA. Câmpurile petrolifere din Marea Caspică și Asia Centrală constituie o alternativă de perspectivă pentru a cărei consolidare folosesc strategii economice, politice și militare. Bazinul Mării Negre oferă SUA posibilitatea de a stabili mecanisme pe termen îndelungat, care să asigure tranzitul liber al petrolului.

¹ Asmus, Ronald D., *Next Steps in Forging a Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea*, The German Marshall Fund of the United States and Individual Authors, 2006, p.139.

² Dolghin, Nicolae, *Relațiile SUA-Rusia și securitatea bazinului Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p. 265.

În aceste context, se pune problema măririi cantităților de petrol comercializate. Petrolul din Azerbaidjan, unde sunt bine reprezentate firme din SUA și Marea Britanie, dar și firme rusești, va fi insuficient. Cu atât mai mult cu cât în zonă a început să se simtă concurența Chinei, al doilea consumator de petrol al lumii, și se profilează cea a Indiei, o altă mare economie, a cărei dezvoltare este condiționată de asigurarea resurselor energetice. În această situație va crește importanța hidrocarburilor din Rusia, Asia Centrală și, de ce nu, Iran. Pentru a-și asigura lor și aliaților lor accesul la petrol și resurse pe termen îndelungat, SUA vor avea nevoie de colaborarea Rusiei, nu de opoziția ei. La rândul-i, aceasta este interesată de avantajele oferite de piața occidentală, îndeosebi de cea a SUA.

Relațiile dintre SUA și Rusia sunt contradictorii, o combinație între colaborare și concurență. În orice caz, în cel de-al doilea mandat al președintelui Bush, Rusia nu se află printre prioritățile politicii externe americane. „Președintele SUA și echipa sa de politică externă sunt concentrați, înainte de toate, pe stabilizarea Irakului, lupta împotriva terorismului, gestionarea puterii crescânde a Chinei, problema Iranului și Coreii de Nord și, probabil, refacerea relațiilor în Europa”, se afirmă într-un articol din Policy Review consacrat Rusiei. Analizii din cele două state scot în evidență faptul că colaborarea ruso-americană se bazează, în primul rând, pe bunele relații dintre cei doi președinți, fără a fi sprijinite de mari proiecte economice, politice sau culturale comune. De altfel, aceste mari proiecte ar putea fi și singurele instrumente prin care SUA ar influența evoluțiile interne din Rusia.

Este cunoscut faptul că Rusia, cea mai mare țară din lume, este și cel mai important depozitar de resurse energetice, foarte multe dintre ele neexploatate și necunoscute.

Importanța Rusiei în asigurarea resurselor energetice, cel puțin în spațiul eurasiatic și pentru spațiul nord-american, crește imens. Este una din realitățile de care trebuie să se țină neapărat cont în configurația mediului strategic de securitate al viitorului. Deocamdată, acest spațiu al marilor resurse energetice este el însuși confuz și conflictual.¹

Existența unor importante zăcăminte petroliere în regiune reprezintă principalul factor care încurajează cooperarea, inclusiv a marilor corporații internaționale, precum și a altor state. Fără îndoială că principalii actori sunt Federația Rusă și SUA, dar și două puteri regionale, Ucraina și Turcia, care au cele mai mari interese în această regiune, deși, de multe ori, divergente. Un alt treilea actor important este UE, dar care nu are o politică bine definită în această zonă.²

¹ Bugajski, Janusz, *Pacea rece, Noul imperialism al Rusiei*, Editura Casa Radio, București, 2005, p. 33.

² Asmus, Ronald D., *op. cit.*, p.141.

„Vorbind despre NATO, regiunea extinsă a Mării Negre are acum trei membri ai Alianței – Turcia, România și Bulgaria –, trei țări care vor să intre în NATO – Ucraina, Georgia și Azerbaidjan – două țări cu PIAP foarte dezvoltat – Ucraina și Moldova –, Armenia, membră a PFP, dar care are un parteneriat strategic cu Rusia, iar Rusia, care are o relație specială cu Alianța în Consiliul NATO-Rusia (CNR). Nu trebuie uitată Comisia Ucraina-NATO (CUN).¹

Toate aceste relații ne indică faptul că și NATO este un actor important în regiunea extinsă a Mării Negre. Din 2004 există o primă propunere pentru un Concept de Securitate Strategică NATO, cel elaborat de Institutul Național pentru Studii Strategice, de la Universitatea Națională de Apărare din Washington DC. „O strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre” este asumată de Eugene Rumer și Jeffrey Simon, cu contribuția lui Stephen J. Flanagan, James Shear, Yuri Zhukov, prezentată la 27 ianuarie 2006 la București.²

¹ Chifu, Iulian, *Regiunea extinsă a Mării Negre în căutarea unui concept de securitate strategică*, <http://www.jurnalulpacii.patrir.ro>, p.1.

² Ibidem.

² Asmus, Ronald D., *op.cit.*, p. 63.

IV. Instrumente complementare de menținere a securității în zona Mării Negre.

Securizarea Regiunii Extinse a Mării Negre impune și o sporire a rolului organismelor de cooperare și securitate regionale (BSEC, BLACKSEAFOR, SEEBRIG, GUAM), care, în colaborare cu cele internaționale (UE, OSCE, NATO), să asigure realizarea unei arhitecturi regionale de securitate reale și eficiente, cu participarea activă a tuturor factorilor politici implicați, ca parte a arhitecturii de securitate europene și globale. Riscurile la adresa securității maritime în spațiul Mării Negre sunt generate atât din interior, cât și din exterior.

Comunitatea internațională și, în particular, cea europeană, prin structuri, organizații și inițiative corespunzătoare, au depus eforturi pentru crearea unui spațiu propice dezvoltării democrației și creșterii economice, prin impulsionearea laturii economice a regiunii Mării Negre.

1. BlackSeaFor

În anul 2001 s-a semnat Acordul de Constituire a Grupării Navale pentru Cooperare în Marea Neagră, BLACKSEAFOR. Acesta include toate statele riverane Mării Negre și reprezintă un pas important pe linia creșterii cooperării și interoperabilității între forțele navale ale statelor membre, prin intermediul unui set bine definit de misiuni și activități.

Principalele misiuni ale BLACKSEAFOR includ: operații de căutare și salvare pe mare, operații umanitare, acțiuni împotriva minelor marine, protecția mediului și altele, stabilite în comun de către toate părțile, cum ar fi, spre exemplu, operații pentru sprijinul păcii. BLACKSEAFOR s-a înființat pentru a contribui la întărirea continuă a prieteniei, bunelor relații și încrederii reciproce între statele riverane Mării Negre, ca și pentru a menține pacea și stabilitatea în regiune.¹

¹ Mîrșu, Alexandru, *Gruparea de cooperare navală BlackSeaFor în contextul securității bazinului Mării Negre*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pp. 200-205.

Comanda BLACKSEAFOR este asigurată de către Comitetul Comandanților Forțelor Navale din Marea Neagră (BSNC), responsabil și pentru planificarea generală a activităților grupării navale. Toate deciziile sunt luate prin consensul membrilor, iar președinția Comitetului este asumată prin rotație, în ordine alfabetică. Controlul operațional este asigurat de OPBLACKSEAFOR, ofițer desemnat de statul care, conform principiului rotației, este la comanda grupării, asistat de către un ofițer de legătură din fiecare stat partener.

Navele destinate Forței rămân bazate în porturile proprii, fiind adunate pentru constituirea Grupării Navale numai pe timpul activărilor planificate sau ad-hoc.

În timpul activărilor se desfășoară exerciții și antrenamente, pentru creșterea interoperabilității și eficienței în îndeplinirea misiunilor specificate.

BLACKSEAFOR, ca forță „la chemare”, este activată, pentru desfășurarea activităților planificate, cel puțin o dată pe an. În afara activităților planificate, oricare dintre state poate solicita activarea Forței, aceasta constituindu-se, însă, pentru acțiune numai pe baza consensului partenerilor și pentru îndeplinirea misiunilor prevăzute în Acord.

BLACKSEAFOR este formată numai din elemente navale, fără a avea în componere forțe sau mijloace din alte categorii de forțe armate (aviație sau trupe de uscat), dar poate fi sprijinită de acestea, în situația în care este necesar, pentru îndeplinirea misiunilor.

Gruparea este compusă din 4-6 nave, incluzând o navă pentru comandă și control desemnată de fiecare stat membru, dar nu poate activa cu mai puțin de patru nave.

Principalele clase de nave ce pot fi destinate sunt:

- fregate;
- corvete (nave de patrulare);
- dragoare de mine;
- nave amfibii;
- nave auxiliare.

BLACKSEAFOR este o inițiativă regională, de sine stătătoare, în același timp, deschisă și altor state terțe interesate să i se alătore. Aria de acțiune este Marea Neagră, însă poate fi dislocată și în alte teatre maritime, dacă situația o impune și este îndeplinit consensul părților.

De asemenea, poate fi pusă la dispoziția Organizației Națiunilor Unite sau Organizației pentru Securitate și Cooperare Europeană, la cererea acestora, sau a altor inițiative internaționale, însă numai pentru misiunile stipulate în Acord și pe baza aprobării tuturor membrilor.

Prima activare s-a făcut între 27 septembrie și 16 octombrie 2001, având ca țară-gazdă Turcia (fiind și țară inițiatoare). Sub conducerea amiralului turc Nurset Guner, COMBLACKSEAFOR, pe timpul activităților desfășurate pe mare, Gruparea Navală a executat manevre de formații și evoluții, seriale de comunicații, exerciții de căutare și salvare pe mare și de vitalitate a navelor. Pe perioada activării au fost vizitate câteva din porturile fiecărei țări, precum: Istanbul, Varna, Constanța, Odessa, Novorossiysk și Poti. Statul Major al COMBLACKSEAFOR a fost ambarcat pe nava-comandant, fregata turcească Fatih.

A doua activare a avut loc între 5 și 28 august 2002, având ca țară-gazdă Ucraina. Sub comanda comandorului ucrainean Ihor Tenukh, COMBLACKSEAFOR, pe timpul activităților desfășurate pe mare, Gruparea Navală a executat manevre tactice, seriale de comunicații, exerciții de căutare și salvare pe mare, antrenamente de vitalitate și exerciții de protecție antiterorism. Pe timpul celei de a doua activări au fost vizitate porturile Sevastopol, Golcuk, Constanța și Varna. Statul Major al COMBLACKSEAFOR a fost ambarcat pe nava-comandant, nava de comandă și control ucraineană Slavutich.

A treia activare a avut loc între 3 și 31 august 2003, având ca țară-gazdă Bulgaria. Sub comanda amiralului bulgar Giorgi Gheorghiev, COMBLACKSEAFOR, pe timpul activităților desfășurate pe mare, Gruparea Navală a executat manevre tactice, seriale de comunicații, exerciții de căutare și salvare, antrenamente de vitalitate, exerciții antiterorism și antrenamente de asistență umanitară. Pe timpul celei de a treia activări au fost vizitate porturile Sevastopol, Golcuk, Constanța și Varna. Statul Major al COMBLACKSEAFOR a fost ambarcat pe nava-comandant, corveta bulgară Smeli.

După primele trei activări, caracterizate de o anumită rutină a activităților, cea de a patra activare, găzduită de Georgia, între 3 și 27 august 2004, a ieșit din tipar, prin faptul că s-a desfășurat în două etape. Sub comanda comandorului georgian Genady Khaidarov, în prima etapă, s-au executat activitățile uzuale pe mare, însă cu accent pe exercițiile de protecție împotriva riscurilor asimetrice, iar în a doua etapă, în perioada 4-27 aprilie, a participat la activități în cadrul exercițiului naval turcesc BLACK SEA PARTNERSHIP 05, în vestul Mării Negre. Pe perioada activării au fost vizitate, mai întâi, porturile Batumi, Novorossiysk și Sevastopol, iar apoi Karadeniz Ereğli, Istanbul, Burgas și Constanța. Datorită limitelor tehnice și de spațiu, Statul Major al COMBLACKSEAFOR a fost ambarcat pe nava-comandant, fregata turcească Yildirim.

Urmând principiul rotației în ordine alfabetică, a cincea activare revine sub comanda și găzduirea României. Devenită de acum uzantă, are planificate două activări. Prima a avut loc între 8 și 28 august 2005, sub comanda comandorului român Alexandru Mîrșu,

COMBLACKSEAFOR, și a început, practic, cu participarea navelor la sărbătorirea Zilei Marinei Române (15 august). În continuare, pe timpul activităților desfășurate pe mare, au fost îndeplinite toate exercițiile planificate, privind măsuri de luptă contra minelor, căutare și salvare pe mare, protecția navelor, manevre tactice, formații și evoluții și comunicații. Suplimentar, a fost experimentat un nou subconcept: proceduri de acțiune într-un mediu sub amenințare chimică, biologică, radiologică și nucleară. De asemenea, în ultimele două zile ale perioadei, Gruparea Navală a participat la exerciții în comun cu Operația națională navală a Turciei BLACKSEA HARMONY. Pe timpul acestei prime faze a activării au fost vizitate porturile Constanța, Varna și Karadeniz Ereğli. Statul Major al COMBLACKSEAFOR a fost ambarcat pe nava-comandant, fregata românească Mărășești.

Ca o regulă generală, în porturi au avut loc atât schimburi de vizite la autoritățile militare și civile locale, activități sportive și vizitarea obiectivelor turistice, cât și exerciții demonstrative, ședințe de planificare și bilanțuri. Pe timpul acostării în porturi, navele au fost deschise pentru vizitare de către populația civilă.

Analizând rezultatele de până acum, este evident că BLACKSEAFOR a devenit un instrument eficient pentru atingerea scopului de bază stipulat în Acordul de Constituire, însă nu a atins deplina maturitate operațională, pentru a putea fi folosit în alte tipuri de activități ce nu au fost exersate suficient pe timpul activărilor anterioare. În același timp, deși forțele navale membre depun toate eforturile pentru îndeplinirea la cel mai înalt nivel a cerințelor prevăzute în Acord, sunt limitate de bugetele alocate, iar în unele cazuri, de vechimea navelor avute la dispoziție.

În mod alternativ, BLACKSEAFOR poate fi incorporat într-o versiune extinsă a Operațiunii „Active Endeavour” din cadrul NATO, care a avut succes în detectarea și prevenirea acțiunilor teroriste și criminale din zona Mării Mediterane, încă din anul 2001.

Un demers similar, Black Sea Harmony, este o inițiativă regională inițiată de Marina Militară a Turciei, având ca intenție patrularea zonei strâmtorii Bosfor și urmărirea navelor suspecte de activități ilegale.

Misiunea „Black Sea Harmony” (OBSh) constă în¹:

- conducerea de operații maritime, periodic, de supraveghere, în ariile de jurisdicție navală și aeriană, conform legislației internaționale;

¹ Kir, Șener, Securitatea maritimă în Marea Neagră. BlackSeaFor și operația „Back Sea Harmony”, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, p.151.

- conducerea operațiilor de recunoaștere cu privire la navele suspecte;
- urmărirea/supravegherea navelor suspecte;
- prezența forțelor navale pe rutele de trafic ale navelor comerciale.

2. Organizația pentru Cooperarea Economică din Marea Neagră

Un alt mecanism pentru întărirea cooperării între instituțiile responsabile de impunerea legii este, teoretic, Organizația pentru Cooperarea Economică din Marea Neagră (BSEC). Cu toate că principalul obiectiv al BSEC este comerțul, aceasta poate contribui la întărirea securității regionale prin creșterea transparenței schimburilor economice între țările riverane pe căile de comunicații maritime.

Organizația pentru cooperare Economică a Mării Negre a fost înființată în 1992, pentru a facilita proiectele economice comune și cooperarea regională între statele din zona Mării Negre.

BSEC a fost fondată de unsprezece state: cinci țări balcanice (Albania, Bulgaria, Grecia, România, Turcia (motivele pentru care Grecia și Albania, care nu au ieșire la Marea Neagră, fac parte din BSEC se explică prin faptul că, inițial, conceptul organizației era de a cuprinde o arie lărgită a Balcanilor, inclusiv Iugoslavia, iar Turcia are interese speciale în promovarea poziției Albaniei.), trei țări riverane devenite independente (Moldova, Rusia, Ucraina) și trei țări caucaziene (Armenia, Azerbaidjan și Georgia).¹

Prin dezvoltarea relațiilor economice și comerciale între statele membre ale Regiunii Extinse a Mării Negre, organizația țintește către o contribuție mai consistentă la bunăstarea, pacea, securitatea și stabilitatea regională și internațională. Mai mult decât atât, pentru a promova activitățile comerciale între statele din regiune și a furniza fondurile necesare pentru dezvoltarea de proiecte regionale, a fost constituită Banca pentru Dezvoltare și Comerț a Mării Negre. Țările membre doresc să coopereze eficient, pentru a face față provocărilor la adresa securității și stabilității în regiune. În acest context al realizării securității prin cooperare, între statele membre au fost stabilite noi arii de cooperare multilaterală, în

¹ Frunzeti, Teodor, *Optimizarea securității prin cooperare în Zona Extinsă a Mării Negre*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pp.282-283.

domeniile combaterii crimei organizate, traficului ilicit de droguri, arme, materiale radioactive, a tuturor formelor de terorism și a migrației ilegale, iar preocupările din domeniul securității au fost atașate conceptului de cooperare economică la nivel regional. BSEC dispune de un potențial semnificativ în dezvoltarea cooperării economice regionale, promovarea stabilității și securității, precum și în formarea unei comunități de interese și valori comune în bazinul Mării Negre.

Din octombrie 1999, BSEC deține statutul de observator ONU.

3. GUAM

Organizația GUUAM (Georgia, Ucraina, Uzbekistan, Azerbaidjan și Moldova) a fost înființată în 1997, ca o alianță politică, economică și strategică informală, cu scopul de a întări independența și suveranitatea membrilor săi. Obiectivele GUUAM includ participarea la implementarea de proiecte în statele membre, în domeniul producției și transportului de petrol și gaze, ca și stabilirea unui parteneriat special și a unui dialog susținut cu NATO pe teme de interes comun.¹

Punctul esențial al cooperării este securitatea coridorului euro-asiatic, de aceea activitățile recente ale GUUAM (după summit-ul din aprilie 2005 de la Chișinău, doar GUAM, datorită retragerii Uzbekistanului) au fost redirectionate, dinspre stadiul consultărilor în domeniul strict al politicii și securității, către probleme cu un spectru mai larg de dezvoltare privind coridorul euro-asiatic.

GUUAM a fost susținută de către SUA, prin intermediul programului-cadru GUUAM-SUA, cu fonduri și asistență consultativă și profesională. Proiectele finanțate de către SUA sunt, în marea lor majoritate, legate de campania statelor membre de combatere a terorismului, crimei organizate și traficului de droguri.

4. Alte organizații

Alte organizații și inițiative ale căror acțiuni de cooperare se dezvoltă în regiune, cu scopul declarat de a întări stabilitatea zonei, stabilitate prin cooperare²:

¹ Șerban, Mihai, *Implicații ale factorului rus în evoluția regiunii extinse Marea Neagră*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005, pp. 319-320.

² Frunzeti, Teodor, op. cit., p.283.

- *Pactul de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est* se constituie într-o încercare majoră a comunității internaționale de a implementa în sud-estul Europei o strategie de prevenire pe termen lung a conflictelor, cu accent pe refacerea economică, dezvoltarea politică și securitatea socială.

Țările semnatare au aderat, de asemenea, la Procesul de Cooperare Dunăreană, inițiativă a României și Austriei, la care au fost invitate să participe toate statele riverane Dunării, cea mai mare parte a lor provenind, bineînțeles, din Regiunea Extinsă a Mării Negre. Tot sub egida Pactului de Stabilitate pentru Europa de Sud-Est se înscrie și Inițiativa pentru Cooperare în Sud-Estul Europei – SECI - la care au aderat țări riverane: Bulgaria, Grecia, Republica Moldova, România și Turcia; - Acordul de Investiții constituie o inițiativă a Organizației Europene pentru Cooperare și Dezvoltare Economică de a promova dezvoltarea sectorului privat și creșterea investițiilor în Europa de Sud-Est.

- *Procesul de Cooperare Sud-Est Europeană (SEECF)*, fondat în 1996, cu participarea Albaniei, Bulgariei, Fostei republici iugoslave a Macedoniei, Greciei, României, Serbiei și Muntenegrului, are drept scop întărirea relațiilor între țările din sud-estul european și transformarea regiunii într-una a păcii, securității și cooperării, deplin integrată în structurile europene și euro-atlantice.

- *Inițiativa Central Europeană (CEI)* – unde, printre participante, se găsesc Bulgaria, România, Republica Moldova și Ucraina, își propune să coopereze cu organizații și instituții europene, în mod special cu UE, Consiliul Europei, OECD, OSCE, ca și cu alte inițiative de cooperare, în zone de interes reciproc, precum zona Mării Negre. Având în vedere riscul apariției, pe termen lung, a noi factori ce pot afecta stabilitatea și securitatea în regiune, CEI dorește să furnizeze capacități îmbunătățite statelor membre mai puțin avansate, care au nevoie de o dezvoltare economică accelerată, în condiții de stabilitate și securitate.

- *Acordul Central European pentru Liber Schimb – CEFTA* - la care atât România, cât și Bulgaria sunt părți, are ca scop introducerea unei zone de liber schimb între membrii săi, cu dorința de a accelera dezvoltarea activităților comerciale și a asigura oportunități în ceea ce privește locurile de muncă, a crește productivitatea și stabilitatea financiară.

Concluzii

Regiunea Mării Negre reprezintă o zonă importantă atât pentru Europa cât și pentru Statele Unite, fiind o punte de legătură între est și vest în alimentarea cu energie, dar și o barieră împotriva amenințărilor transnaționale.

Unul din principalele mecanisme de garantare a păcii în acest areal îl constituie internaționalizarea procesului de securizare a regiunii.

Aceasta presupune prezența politică și militară a NATO și statelor aliante, pentru un management eficient al amenințărilor asimetrice care se manifestă în zona Mării Negre.

NATO rămâne liderul stabilității euro-atlantice, apărarea colectivă constituind nucleul de care depinde securitatea spațiului, dar și UE s-a dovedit până acum un bun model de organizare cu formă supranațională de guvernare.

În contextul implicării tot mai mari a NATO în gestionarea situațiilor de criză dincolo de aria de responsabilitate, bazinul Mării Negre și zona adiacentă acestuia reprezintă avanpostul necesar și util Alianței în proiectarea stabilității și securității în întreaga regiune.

Extinderea cu succes a NATO și UE, prin încorporarea unui grup important de state din Centrul și Sud-Estul Europei, majoritatea foste socialiste, dar și rezultatele obținute de către acestea în tranziția către democrație și economia de piață au contribuit în mod definitiv la trezirea aspirațiilor din regiune.

Procesele de extindere ale acestor două organizații au dus la lărgirea spațiului european, astfel încât în vecinătatea frontierelor sale se află Ucraina, Moldova, țările fostului spațiu iugoslav, regiunea Caucazului, a Mării Caspice și un segment important al Orientului Mijlociu extins. Întreg acest spațiu este departe de a fi unul stabil, care să poată contribui la securitatea și stabilitatea europeană, ceea ce a dus la necesitatea unei agende de securitate cu puncte comune a celor două organizații, fiecare având punctele sale forte și reușind să ofere avantaje specifice. Plasarea acestor regiuni instabile în vecinătatea imediată a spațiului european și euro-atlantic face absolut necesară conlucrarea celor două organizații, în scopul atingerii obiectivelor politice comune și realizării obiectivelor strategice comune.

Propulsarea bazinului Mării Negre și zonei adiacente acestuia în planul preocupărilor strategice reprezintă nu numai o cerință a interesului global actual, dar și o condiție pentru evoluția pozitivă a situației politice, garanție a stabilității și securității regionale și mondiale.

Este evident faptul că valoarea strategică a Mării Negre va continua să crească, pe măsura conștientizării reale a importanței sale de către toți actorii geopolitici majori cu interese în zonă, determinând definirea și aplicarea unor politici specifice acestui areal.

Riga Summit Declaration

**Issued by the Heads of State and Government
participating in the meeting of the North Atlantic Council
in Riga on 29 November 2006**

1. We, the Heads of State and Government of the member countries of the North Atlantic Alliance, reaffirm today in Riga our resolve to meet the security challenges of the 21st century and defend our populations and common values, while maintaining a strong collective defence as the core purpose of our Alliance. Our 26 nations are united in democracy, individual liberty and the rule of law, and faithful to the purposes and principles of the United Nations Charter.
2. The principle of the indivisibility of Allied security is fundamental, and our solidarity gives us the strength to meet new challenges together. In today's evolving security environment, we confront complex, sometimes inter-related threats such as terrorism, increasingly global in scale and lethal in results, and the proliferation of Weapons of Mass Destruction and their means of delivery, as well as challenges from instability due to failed or failing states. This puts a premium on the vital role NATO plays as the essential forum for security consultation between North American and European Allies. It highlights the importance of common action against those threats, including in UN-mandated crisis response operations. It also underscores the importance of continuing transformation of NATO's capabilities and relationships, which includes our operations and missions, strong investment in enhanced capabilities, and closer engagement with our partners, other nations and organisations. We have today endorsed our Comprehensive Political Guidance which provides a framework and political direction for NATO's continuing transformation, setting out, for the next 10-15 years, the priorities for all Alliance capability issues, planning disciplines and intelligence.

3. From Afghanistan to the Balkans and from the Mediterranean Sea to Darfur, in six challenging missions and operations in three geographic regions, we are advancing peace and security and standing shoulder-to-shoulder with those who defend our common values of democracy and freedom as embodied in the Washington Treaty. We are working closely with our partners and other nations in these endeavours. We pay tribute to the professionalism and dedication of the more than fifty thousand men and women from Allied and other nations dedicated to these tasks, and extend our deepest sympathies to the families and loved ones of the injured and the fallen.
4. We stand with the Government of President Karzai and the people of Afghanistan who seek to build a stable, democratic and prosperous society, free from terrorism, narcotics and fear, providing for its own security and at peace with its neighbours. Afghans have accomplished much in the last five years. Democratically elected institutions are in place, and the implementation of national reconstruction and development strategies is improving the lives of millions. We are committed to an enduring role to support the Afghan authorities, in cooperation with other international actors.
5. Contributing to peace and stability in Afghanistan is NATO's key priority. In cooperation with Afghan National Security Forces and in coordination with other international actors, we will continue to support the Afghan authorities in meeting their responsibilities to provide security, stability and reconstruction across Afghanistan through the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force (ISAF), respecting international law and making every effort to avoid harm to the civilian population. We reaffirm the strong solidarity of our Alliance, and pledge to ensure that ISAF has the forces, resources, and flexibility needed to ensure the mission's continued success. Moreover, the Afghan Government and NATO are working together to develop democratically-controlled defence institutions. We have agreed today to increase our support to the training and further development of the Afghan National Army, and decided to make stronger national contributions to Afghan National Police training. We welcome the continued contribution of partners and other nations to the ISAF mission and encourage all members of the international community to contribute to this essential effort.
6. There can be no security in Afghanistan without development, and no development without security. The Afghan people have set out their security, governance, and development goals in the Afghanistan Compact, concluded with the international

community at the beginning of the year. Provincial Reconstruction Teams are increasingly at the leading edge of NATO's effort, supported by military forces capable of providing the security and stability needed to foster civilian activity. Guided by the principle of local ownership, our nations will support the Afghan Government's National Development Strategy and its efforts to build civilian capacity and develop its institutions. We encourage other nations and international organisations, notably the UN and the World Bank, to do the same. NATO will play its full role, but cannot assume the entire burden. We welcome efforts by donor nations, the European Union (EU), and other international organisations to increase their support. We also welcome the steps already taken by the international community to improve the coordination of civilian and military activities, including dialogue between capitals and international organisations, and are convinced of the need to take this further. We encourage the UN to take a leading role in this regard in support of the Afghan Government.

7. We support the Government of Afghanistan's work to demonstrate decisive leadership, including reaching out to the provinces, strengthening the rule of law, tackling corruption and taking resolute measures against illegal narcotics. We further recognise the need to disrupt the networks that finance, supply and equip terrorists who threaten the government and people of Afghanistan. We recognise the linkage between narcotics and insurgents in Afghanistan and will continue to support the Afghan Government's counter-narcotics efforts, within ISAF's mandate.
8. We call on all Afghanistan's neighbours to act resolutely in support of the Afghan government's efforts to build a stable and democratic country within secure borders. We particularly encourage close cooperation between Afghanistan, Pakistan and NATO, including through the Tri-Partite Commission.
9. In Kosovo, a robust UN-mandated KFOR presence has been crucial in helping to maintain security and promoting the political process. NATO will remain ready to respond quickly to any threats to the safe and secure environment. We will play our part in the implementation of the security provisions of a settlement, and cooperate closely with the population of Kosovo, the EU and other international actors to promote stability and to assist in building a Kosovo security system that is democratically controlled and ethnically representative, and that enjoys legitimacy throughout Kosovo. We attach great importance to standards implementation especially regarding the safeguarding of minority and community rights and the

protection of historical and religious sites, and to combating crime and corruption. We fully support UN Special Envoy Martti Ahtisaari in his efforts to conclude the process and we call on all parties to work together with the UN Special Envoy in a constructive manner, show flexibility in the process, meet the internationally endorsed standards and participate in local civic institutions. This should result in a settlement that improves stability in Southeast Europe, enhances the entire region's prospects for integration with Euro-Atlantic institutions and is acceptable to the people of Kosovo. As in Afghanistan, success in Kosovo will depend on a concerted effort. Accordingly, NATO activity to provide a secure environment will continue to be coordinated with the activities of the UN, the EU and the OSCE to build governance and support reform.

10. Experience in Afghanistan and Kosovo demonstrates that today's challenges require a comprehensive approach by the international community involving a wide spectrum of civil and military instruments, while fully respecting mandates and autonomy of decisions of all actors, and provides precedents for this approach. To that end, while recognising that NATO has no requirement to develop capabilities strictly for civilian purposes, we have tasked today the Council in Permanent Session to develop pragmatic proposals in time for the meeting of Foreign Ministers in April 2007 and Defence Ministers in June 2007 to improve coherent application of NATO's own crisis management instruments as well as practical cooperation at all levels with partners, the UN and other relevant international organisations, Non-Governmental Organisations and local actors in the planning and conduct of ongoing and future operations wherever appropriate. These proposals should take into account emerging lessons learned and consider flexible options for the adjustment of NATO military and political planning procedures with a view to enhancing civil-military interface.
11. NATO's policy of partnerships, dialogue, and cooperation is essential to the Alliance's purpose and its tasks. It has fostered strong relationships with countries of the Euro-Atlantic Partnership Council (EAPC), the Mediterranean Dialogue (MD), and the Istanbul Cooperation Initiative (ICI), as well as with Contact Countries. NATO's partnerships have an enduring value, contributing to stability and security across the Euro-Atlantic area and beyond. NATO's missions and operations have also demonstrated the political and operational value of these relationships: eighteen nations outside the Alliance contribute forces and provide support to our operations and missions, and others have expressed interest in working more closely with NATO.

12. With this in mind, we task the Council in Permanent Session to further develop this policy, in particular to:
- fully develop the political and practical potential of NATO's existing cooperation programmes: EAPC/Partnership for Peace (PfP), MD and ICI, and its relations with Contact Countries, in accordance with the decisions of our Istanbul Summit;
 - increase the operational relevance of relations with non-NATO countries, including interested Contact Countries; and in particular to strengthen NATO's ability to work with those current and potential contributors to NATO operations and mission, who share our interests and values;
 - increase NATO's ability to provide practical advice on, and assistance in, the defence and security-related aspects of reform in countries and regions where NATO is engaged.
13. Together, we will pursue these objectives, subject to North Atlantic Council (NAC) decisions, by:
- making consultations with PfP Partners more focused and reflective of priorities, including by adapting the EAPC process and by making full use of the different formats of NATO's interaction with Partners, as provided for in the EAPC Basic Document and agreed at our Prague and Istanbul Summits;
 - enabling the Alliance to call ad-hoc meetings as events arise with those countries who contribute to or support our operations and missions politically, militarily and in other ways and those who are potential contributors, considering their interest in specific regions where NATO is engaged. This will be done using flexible formats for consultation meetings of Allies with one or more interested partners (members the EAPC, MD or the ICI) and/or interested Contact Countries, based on the principles of inclusiveness, transparency and self-differentiation;
 - strengthening NATO's ability to work effectively with individual countries by opening up for consideration those partnership tools currently available to EAPC countries to our partners in the MD and the ICI, as well as interested Contact Countries, on a case-by-case basis.
14. We will continue to follow closely how all Partners fulfil their commitments to the values and principles they have adhered to under the EAPC and the PfP. We reiterate the right of any Partner to seek consultations with the Alliance. We welcome the

progress made by Individual Partnership Action Plan countries and encourage further reform efforts. We commend the initiatives to strengthen cooperation, security and stability in the Black Sea region and will continue to support the regional efforts to this end.

15. We welcome the progress achieved in implementing the more ambitious and expanded framework for the Mediterranean Dialogue (MD) agreed at our Istanbul Summit, and we remain committed to it, including through the decisions we have taken today.
16. We also look forward to using the new pragmatic approach we have adopted today to enhance our relationship with MD and ICI countries as well as interested Contact Countries.
17. Since our Istanbul Summit, NATO's expertise in training has developed further while our partnership with the nations in the broader Middle East region has matured and grown in importance to NATO operations and missions. In this light, we have today launched the NATO Training Cooperation Initiative in the modernisation of defence structures and the training of security forces. The Alliance stands ready, in the spirit of joint ownership, and taking into account available resources, to share its training expertise with our MD and ICI partners from the broader region of the Middle East. Through an evolutionary and phased approach building on existing structures and programmes, we will set up to the benefit of our partners and NATO nations an expanding network of NATO training activities. An initial phase will include expanding the participation of these partners in relevant existing NATO training and education programmes, partnership activities, and Allied training facilities to meet Allies' and partners' needs, as well as the establishment of a Middle East faculty at the NATO Defense College. As a second phase, NATO could consider supporting the establishment of a Security Cooperation Centre in the region, to be owned by the MD and ICI countries, with regional funding and NATO assistance. A decision on contributing to the establishment of such a NATO supported centre would be based on overall political considerations, appropriate preparatory work by the Alliance and with partners, and experience gained in all aspects of the initial phase. Various sources of funding, including voluntary funding, for example trust funds, will be considered. We look forward to the timely implementation of this initiative, in close consultation with our partners.
18. All Allies continue to contribute to the NATO mission in Iraq, consistent with United Nations Security Council Resolution 1546, to support the Iraqi security forces

through training, in or out of the country, equipping, or contributing to trust funds. Our training mission is a demonstration of our support for the Iraqi people and their government, and for the stability, democratic development, unity and territorial integrity of the Republic of Iraq, in accordance with relevant United Nations Security Council resolutions. In response to a request from the Prime Minister of Iraq, we have asked the NATO Military Authorities to develop additional niche training options to support Iraqi security forces where military expertise is required, within the mandate of the NATO Training Mission-Iraq. This demonstrates our continued commitment to help Iraq build effective and sustainable multi-ethnic security forces.

19. We are deeply concerned by the continued fighting in Darfur as well as the worsening humanitarian situation and call on all parties to abide by the ceasefire. We are concerned about the regional implications of the conflict. We welcome the conclusions of the 16 November 2006 meeting in Addis Ababa for an African Union (AU) / UN hybrid peacekeeping mission and urge the Government of Sudan to implement them. NATO continues to support the ongoing AU mission and is ready, following consultation with and the agreement of the AU, to broaden that support. The Alliance is committed to continued coordination with all actors involved, in particular the AU, the UN and the EU, including with respect to possible support for a follow-on mission with airlift and training.
20. We strongly condemn terrorism, whatever its motivations or manifestations, and will fight it together as long as necessary, in accordance with international law and UN principles. The Alliance continues to provide an essential transatlantic dimension to the response against terrorism. Operation Active Endeavour, our maritime operation in the Mediterranean, continues to make an important contribution to the fight against terrorism and we welcome the support of partner countries which has further enhanced its effectiveness. We remain committed to our dialogue and cooperation with our partners and other international organisations to fight terrorism, and reiterate our determination to protect our populations, territories, infrastructure and forces against the consequences of terrorist attacks. We commend NATO's Defence Against Terrorism initiatives, including development of cutting-edge technologies to counter terrorist threats, such as defending Allied forces in Afghanistan from Improvised Explosive Devices. We call upon Allies to continue to develop and fully implement their national capabilities in this important area, and to

strengthen the Alliance's ability to share information and intelligence on terrorism, especially in support of NATO operations.

21. We support the promotion of common values, reform, and dialogue, among different peoples and cultures. In this regard, we acknowledge the initiative on an "Alliance of Civilisations" launched by the UN Secretary General, and the G8 "Forum for the Future" initiative.
22. Continuing defence transformation is essential to ensure that the Alliance remains able to perform its full range of missions, including collective defence and crisis response operations. Our operations in Afghanistan and the Balkans confirm that NATO needs modern, highly capable forces – forces that can move quickly to wherever they are needed upon decision by the NAC. Building on our decisions at the Summits in Prague and Istanbul, much has already been done to make Alliance forces more capable and usable. We will strengthen capabilities further in accordance with the direction and priorities of the Comprehensive Political Guidance.
23. The establishment of the NATO Response Force (NRF) which today is at full operational capability has been a key development. It plays a vital part in the Alliance's response to a rapidly emerging crisis. It also serves as a catalyst for transformation and interoperability and will enhance the overall quality of our armed forces, not only for NATO, but also for EU, UN or national purposes. We support the improved implementation of the agreed NRF concept through mechanisms to enhance long term force generation, and steps to allow for a more sustainable and transparent approach to maintain the capability of the force in the future.
24. The adaptation of our forces must continue. We have endorsed a set of initiatives to increase the capacity of our forces to address contemporary threats and challenges.

These include:

- improving our ability to conduct and support multinational joint expeditionary operations far from home territory with little or no host nation support and to sustain them for extended periods. This requires forces that are fully deployable, sustainable and interoperable and the means to deploy them;
- commitments to increase strategic airlift, crucial to the rapid deployment of forces, to address identified persistent shortages. Multinational initiatives by NATO members and Partners include the already operational Strategic Airlift Interim Solution; the

intent of a consortium to pool C-17 airlift assets, and offers to coordinate support structures for A-400M strategic airlift. Nationally, Allies have or plan to acquire a large number of C-17 and A-400M aircraft. There have also been significant developments in the collective provision of sealift since the Prague Summit;

- the launch of a special operations forces transformation initiative aimed at increasing their ability to train and operate together, including through improving equipment capabilities;
- ensuring the ability to bring military support to stabilisation operations and reconstruction efforts in all phases of a crisis, as required and as set out in the Comprehensive Political Guidance, drawing on lessons learned and emerging from current operations on the added value of such military support;
- work to develop a NATO Network Enabled Capability to share information, data and intelligence reliably, securely and without delay in Alliance operations, while improving protection of our key information systems against cyber attack;
- the activation of an Intelligence Fusion Centre to improve information and intelligence sharing for Alliance operations;
- continuing progress in the Alliance Ground Surveillance programme, with a view to achieving real capabilities to support Alliance forces;
- continuing efforts to develop capabilities to counter chemical, biological, radiological and nuclear threats;
- transforming the Alliance's approach to logistics, in part through greater reliance on multinational solutions;
- efforts to ensure that the command structure is lean, efficient and more effective; and
- the signature of the first major contract for a NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence system which is a major step towards improving the protection of deployed NATO forces.

25. At Prague we initiated a Missile Defence Feasibility Study in response to the increasing missile threat. We welcome its recent completion. It concludes that missile defence is technically feasible within the limitations and assumptions of the study. We tasked continued work on the political and military implications of missile defence for the Alliance including an update on missile threat developments.

26. We are committed to continuing to provide, individually and collectively, the resources that are necessary to allow our Alliance to perform the tasks that we demand

from it. Therefore, we encourage nations whose defence spending is declining to halt that decline and to aim to increase defence spending in real terms. As set out in the Comprehensive Political Guidance, the development of capabilities will not be possible without the commitment of sufficient resources. Those resources should be used efficiently and focused on the priorities identified in the Comprehensive Political Guidance.

27. We endorse the drive for greater efficiency and effectiveness in NATO Headquarters and its funding practices.
28. In the Western Balkans, Euro-Atlantic integration, based on solidarity and democratic values, remains necessary for long-term stability. This requires cooperation in the region, good-neighbourly relations, and working towards mutually acceptable solutions to outstanding issues.
29. NATO's ongoing enlargement process has been an historic success in advancing stability, peace and cooperation in Europe and the vision of a Europe whole, free, and at peace. In keeping with our pledge to maintain an open door to the admission of additional Alliance members in the future, we reaffirm that NATO remains open to new European members under Article 10 of the North Atlantic Treaty. The Membership Action Plan (MAP) is a crucial stage in preparing countries for possible NATO membership. All European democratic countries may be considered for MAP or admission, subject to decisions by the NAC at each stage, based on the performance of these countries towards meeting the objectives of the North Atlantic Treaty. We direct that NATO Foreign Ministers keep that process under continual review and report to us.
30. We welcome the efforts of Albania, Croatia, and the former Yugoslav Republic of Macedonia (1) to prepare themselves for the responsibilities and obligations of membership. We commend their increasing contributions to international peacekeeping and security operations as well as their common efforts to advance regional cooperation. At our next summit in 2008, the Alliance intends to extend further invitations to those countries who meet NATO's performance based standards and are able to contribute to Euro-Atlantic security and stability.
31. We welcome the improved conduct of Parliamentary elections in Albania in July 2005. Sustained efforts to combat corruption and organised crime are of critical importance. We encourage continued progress, particularly on the rule of law and defence reforms.

32. We welcome Croatia's full cooperation with International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY) and its significant progress in furthering political, economic, rule of law and defence reform, which must be sustained, and encourage further efforts to ensure that its membership aspirations are backed by stronger popular support.
33. We welcome the former Yugoslav Republic of Macedonia's successful conduct of Parliamentary elections in 2006, and the strong efforts to deepen political, economic, defence, rule of law and judicial reform, which must be sustained.
34. We firmly believe that Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia can offer valuable contributions to regional stability and security. We strongly support the ongoing reform processes and want to encourage further positive developments in the region on its path towards Euro-Atlantic integration.
35. NATO will further enhance cooperation on defence reform with Bosnia and Herzegovina and Serbia, and will offer advice and assistance as Montenegro builds its defence capabilities.
36. Taking into account the importance of long term stability in the Western Balkans and acknowledging the progress made so far by Bosnia and Herzegovina, Montenegro and Serbia, we have today invited these three countries to join Partnership for Peace and the Euro-Atlantic Partnership Council. In taking this step, we reaffirm the importance we attach to the values and principles set out in the EAPC and PfP basic documents, and notably expect Serbia and Bosnia and Herzegovina to cooperate fully with the ICTY. We will closely monitor their respective efforts in this regard.
37. We reaffirm that the Alliance will continue with Georgia and Ukraine its Intensified Dialogues which cover the full range of political, military, financial, and security issues relating to those countries' aspirations to membership, without prejudice to any eventual Alliance decision.
38. We reaffirm the importance of the NATO-Ukraine Distinctive Partnership, which has its 10th anniversary next year and welcome the progress that has been made in the framework of our Intensified Dialogue. We appreciate Ukraine's substantial contributions to our common security, including through participation in NATO-led operations and efforts to promote regional cooperation. We encourage Ukraine to continue to contribute to regional security. We are determined to continue to assist, through practical cooperation, in the implementation of far-reaching reform efforts,

notably in the fields of national security, defence, reform of the defence-industrial sector and fighting corruption.

39. We welcome the commencement of an Intensified Dialogue with Georgia as well as Georgia's contribution to international peacekeeping and security operations. We will continue to engage actively with Georgia in support of its reform process. We encourage Georgia to continue progress on political, economic and military reforms, including strengthening judicial reform, as well as the peaceful resolution of outstanding conflicts on its territory. We reaffirm that it is of great importance that all parties in the region should engage constructively to promote regional peace and stability.
40. The NATO-Russia partnership remains a strategic element in fostering security in the Euro-Atlantic area. As we look towards the 10th anniversary of the signing of the Founding Act and the 5th anniversary of the NATO-Russia Council (NRC) in May 2007, we welcome progress made in intensifying political dialogue and practical cooperation between NATO and Russia, and believe that the cooperative agenda set forth in the May 2002 Rome Declaration has not yet achieved its full potential. Much work remains to be done to this end, and we call on Russia to join us in enhancing our cooperation on key security issues, including the fight against terrorism. We look forward to Russia's early ratification of the PfP Status of Forces Agreement, which would facilitate the further intensification of our practical cooperation, in particular military-to-military projects. We value Russia's contribution to Operation Active Endeavour, and our practical cooperation in countering narcotics trafficking in Afghanistan and Central Asia. We are prepared to strengthen and deepen cooperation within the NRC by making its existing structures more effective, and to continue working together as equal partners in areas of common concern and interest where our cooperation can provide added value, as envisaged by the Rome Declaration.
41. NATO and the EU share common values and strategic interests. NATO-EU relations cover a wide range of issues of common interest relating to security, defence and crisis management, including the fight against terrorism, the development of coherent and mutually reinforcing military capabilities, and civil emergency planning. Our successful cooperation in the Western Balkans, including through the Berlin Plus arrangements regarding EU operation Althea, is contributing to peace and security. We will strive for improvements in the NATO-EU strategic partnership as agreed by our two organisations, to achieve closer cooperation and greater efficiency, and avoid

unnecessary duplication, in a spirit of transparency and respecting the autonomy of the two organisations. A stronger EU will further contribute to our common security.

42. We reaffirm our commitment to the CFE Treaty as a cornerstone of European security and to the early entry into force of the Adapted Treaty, which would permit accession by new States Parties. The 3rd Review Conference underscored the vital importance we attach to the CFE Treaty and we are determined to maintain our constructive approach to conventional arms control. Fulfilment of the remaining Istanbul commitments on the Republic of Georgia and the Republic of Moldova will create the conditions for Allies and other States Parties to move forward on ratification of the Adapted CFE Treaty. We welcome the important agreement signed by Russia and Georgia on 31 March 2006 on the withdrawal of Russian forces, and the progress made since then. We note with regret the continued lack of progress on withdrawal of Russian military forces from the Republic of Moldova and we call upon Russia to resume and complete its withdrawal as soon as possible.
43. We regret the persistence of regional conflicts in the South Caucasus and the Republic of Moldova. Our nations support the territorial integrity, independence, and sovereignty of Armenia, Azerbaijan, Georgia, and the Republic of Moldova. We support continued efforts to achieve peaceful settlements to the conflicts involving these countries.
44. We fully support the United Nations Security Council's determination that the Democratic People's Republic of Korea's nuclear test constitutes a clear threat to international peace and security and the Council's demand that the Iranian government suspend all enrichment-related and reprocessing activities including research and development to be verified by the International Atomic Energy Agency. We expect that both governments comply fully with the demands of relevant United Nations Security Council resolutions. We express our support to ongoing diplomatic efforts in this respect. We reiterate that the Nuclear Non-Proliferation Treaty remains the cornerstone of non-proliferation and disarmament, and call for the full compliance with it by all States Parties to the Treaty. We reaffirm that arms control and non-proliferation will continue to play a major role in preventing the spread and use of Weapons of Mass Destruction and their means of delivery. Current proliferation challenges underline the importance of strengthening national measures, implementation of United Nations Security Council Resolution 1540, and existing multilateral non-proliferation and export control regimes and international arms

control and disarmament accords, including the Biological and Toxin Weapons Convention, the Chemical Weapons Convention and the Hague Code of Conduct against the Proliferation of Ballistic Missiles.

45. As underscored in NATO's Strategic Concept, Alliance security interests can also be affected by the disruption of the flow of vital resources. We support a coordinated, international effort to assess risks to energy infrastructures and to promote energy infrastructure security. With this in mind, we direct the Council in Permanent Session to consult on the most immediate risks in the field of energy security, in order to define those areas where NATO may add value to safeguard the security interests of the Allies and, upon request, assist national and international efforts.
46. We express our deep appreciation for the gracious hospitality extended to us by our Latvian hosts. Here in Latvia, a nation whose accession to NATO has strengthened security for all in the Euro-Atlantic area and brought us closer to our common goal of a Europe whole and free, united in peace and by common values, we have reaffirmed the indispensable link between North America and Europe, and underlined our commitment to the continuing transformation of our Alliance. The decisions we have taken together, along with the work we have directed, demonstrate that the Alliance is adapting to the 21st century security environment, through its operations, transformed defence capabilities and deeper engagements with countries in and beyond the Euro-Atlantic Area, as well as continued internal reform. These efforts will strengthen our mission in Afghanistan and the Alliance's ability to meet further challenges. We will meet next in Spring 2008 in order to assess progress, and give further direction to NATO's ongoing transformation, including our enlargement process.

Bibliografie

1. *Carta Națiunilor Unite*, <http://www.un.org/aboutun/charter/index.html>.
2. *Carta pentru Securitate Europeană*, <http://www.osce.org/docs/english/1990-19997summits/istachart99e.htm>.
3. Colectiv, Romanian Journal of International and Regional Studies, *Black Sea Region New Frontiers, New Partnerships*, vol. II, 1-2/2006, Euristic Foundation-Romanian Institute of International Studies (IRSI), București, 2006.
4. *Dicționar Explicativ al Limbii Române*, ediția a II-a, Editura Univers Enciclopedic, București, 1998.
5. *Dicționar de gândire politică*, Editura Univers Enciclopedic, București, 2003.
6. *Dicționar enciclopedic român*, Editura Politică, vol. III K-P, București, 1965.
7. *Euxin - Revistă de Sociologie, Geopolitică și Istorie*, Publicație trimestrială nr. 1-2/1997, ISOGEPI-Institutul de Studii Sociocomportamentale și Geopolitice, 1997.
8. *Germania la cârma Europei – Securitate politică și Energetică*, Timpul, nr. 563, ianuarie 2007, <http://www.timpul.mdl.net/Rubric.asp?idIssue=466&idRubric=4956>
9. Heads of State and Government, *The Istanbul Declaration. Our Security in a New Era*, The Meeting of The North Atlantic Council in Istanbul on 28 June 2004.
10. Initiative for a Renewed Transatlantic Partnership, *Joint Declaration on European Defense Integration*, August 19, 2004.
11. *Manualul NATO*, Biroul de Informații și Presă al NATO, Bruxelles, 2001.
12. *Misiunea Uniunii Europene de Asistență la Frontieră în Moldova și Ucraina (EUBAM), Informații despre activitatea misiunii*, <http://www.eubam.org/files/100-199/161/Background-note-md-1.doc>.
13. *Monitor strategic – Revistă de studii de securitate și apărare*, anul VI, nr. 3-4/2005, Editura pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, 2005.
14. Moldova-Ukraine-Romania Expert Group, *Trilateral Plan for Solving the Transnistrian Issue*, București-Chișinău-Kyiv, 2006.
15. *Relațiile UE-Moldova: Rolul Parlamentului Republicii Moldova*, Parlamentul Letoniei, 30 iunie 2006.

16. Revista de Politică Internațională, anul I, nr. 1/2006, *Marea Neagră*, Editor Grupul de Studii, Prognoze și Tendințe S.R.L., Multimedia Political Communication.
17. Secretarul General al ONU, *Letter to the President of the UN General Assembly*, 4 nov. 2003, <http://www.un.org>.
18. *Strengthening Black Sea Maritime Security*, International Conference, Sofia, 1-3 November 2005.
19. Ancel, Jacques, *Geopolitique*, în *Bibliothèque d'Histoire et de Politique*, Paris, 1936.
20. Asmus, Ronald D., Jackson, Bruce P., *The Black Sea and the Frontiers of Freedom in „Policy Review”*, iunie 2004.
21. Asmus, Ronald D., C. Holbrooke, Richard, *Riga Papers Re-reinventing NATO*, The German Marshall Found of the Unites States, Riga, Latvia November 27-29, 2006.
22. Asmus, Ronald D., *Next Steps in Forging a Euroatlantic Strategy for the Wider Black Sea*, The German Marshall Fund of the United States and Individual Authors, 2006.
23. Asmus, Ronald D., Dimitrov, Konstantin, Forbrig, Joerg, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2004.
24. Aelenei, Victor, *Vecinătatea și Managementul la Frontierele Europene extinse*, Strategii de Apărare și Securitate la Frontiera Răsăriteană a NATO și UE , Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
25. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la Economic la Politic*, Editura Tritonic, București, 2005.
26. Bărbulescu, Iordan Gheorghe, *UE de la Național la Federal*, Editura Tritonic, București, 2005.
27. Bellany, Ian, *Către o teorie a securității naționale*, 1981, apud Buzan, Barry, *op. cit.*, 2000.
28. Boulding, Kenneth, *Stable Peace*, Austin: University of Texas Press, 1978.
29. Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.
30. Bugajski, Janusz, *Pacea rece, Noul imperialism al Rusiei*, Editura Casa Radio, București, 2005.
31. Chifu, Iulian, *Basarabia sub ocupație sovietică*, Editura Politeia-SNSPA, București, 2004.
32. Chifu, Iulian, *Spațiul post-sovietic: În căutarea identității*, Editura Politeia-SNSPA, București, 2005.
33. Chifu, Iulian, *Regiunea extinsă a Mării Negre în căutarea unui concept de securitate strategică*, <http://www.jurnalulpacii.patrir.ro>, p.1.

34. Chifu, Iulian, Ion, Robert, *Republica Moldova*, Editura Alfa și Omega, Chișinău, 2005.
35. Chifu, Iulian, *Republica Moldova – Alunecarea antidemocratică a guvernării gălăgioase*, Editura Politeia-SNSPA, București, 2004.
36. Conea Ion , *Geopolitica - O știință nouă*, vol. Geopolitica, , Editura „Glasul Bucovinei”, Iași, 1994.
37. Duță, Pavel, Duțu, Petre, *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
38. Dolghin, Nicolae, *Relațiile SUA-Rusia și securitatea bazinului Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
39. Frunzeti, Teodor, *Optimizarea securității prin cooperare în Zona Extinsă a Mării Negre*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
40. Galtung, Johan, *Violence, Peace, and Peace Research*, în „Peace: Research, Education, Action. Essays in Peace Research. Volume 1”,Copenhagen: Christian Ejlers Forlag, 1975.
41. Hanganu, Marius, *Evoluția prezentă a puterii maritime în Marea Neagră și influența ei asupra geopoliticii în acest spațiu*, Strategii de Apărare și Securitate la Frontiera Răsăriteană a NATO și UE , Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2006.
42. Huntington, Samuel P., *Ciocnirea civilizațiilor*, Editura Antet, 1997.
43. Jeffrey, Simon, B. Rumer, Eugene, *Toward a Euro-Atlantic Strategy for the Black Sea Region*, Institute for National Strategic Studies - National Defence University, Paper 3, Washington, D.C., 2006.
44. Kir, Șener, *Securitatea maritimă în Marea Neagră. BlackSeaFor și operația „Back Sea Harmony”*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
45. Maior, George, *Transformarea politicii de apărare a României*, nr. 5, Editura Institutul pentru Studii Politice de Apărare și Istorie Militară, București, 2004.
46. Martin, Laurence, *Poate exista securitate națională într-o epocă nesigură?*, 1983, apud. Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.
47. Medar, Sergiu-Toader; Savu, Gheorghe; *Conflicte „înghețate” în zona Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.

48. Mîrșu, Alexandru, *Gruparea de cooperare navală BlackSeaFor în contextul securității bazinului Mării Negre*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
49. Moștofleu, Constantin; Duțu, Petre; Sarcinschi, Alexandra, *Studii de Securitate și Apărare*, vol.2, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005.
50. Munteanu I., Chifu I., Frunțașu I., Chirtoacă N., Prohnițchi V., Dungaciu D., Naval I., Gorincioi R., Asarov B., *Moldova pe calea democrației și stabilității*, Editura Cartier, Chișinău, 2005.
51. Mureșan, Mircea, *Strategii inteligente de contracarare a terorismului*, în Impact Strategic Nr. 3, 2005.
52. Mureșan, Mircea, *Confluențe și paternitate la Marea Neagră*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
53. Pința, Florian, *Actualitatea securității în regiunea Mării Negre*, Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
54. Popescu, Nicu, *European Union's Foreign Policy Change Towards Moldova*, Ed. NATO Studies Center, București, 2003.
55. Șerban, Mihai, *Implicații ale factorului rus în evoluția regiunii extinse Marea Neagră*, Securitate și Stabilitate în Bazinul Mării Negre, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2005.
56. Waeber, Ole, *Securitatea ca act de vorbire: analiza politică a unui cuvânt*, 1989, apud Buzan, Barry, *Popoarele, statele și teama*, Editura Cartier, Chișinău, 2000.